

Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

Könyvtár- és információtudományi
szakfolyóirat

63. évfolyam
HU ISSN 0041-3917

2016/3

Tartalom

Ajánló

FONYÓ Istvánné: **Újdonságok a könyvtári világban**

Cikkek

RACSKO Réka: **Az aktuális infokommunikációs stratégiák (policy) nemzetközi áttekintése...** 91

LENDVAY Miklós: **Országos Széchényi Könyvtár mint az országos szolgáltatások könyvtára**107

Műhelymunkák

GÖRÖGH Edit: **Az OpenAIRE 2020 projekt ismertetése**114

Beszámolók • Szemlék • Referátumok

Az azonosságtudat keresésének útjai a székelymagyar irodalomban

(Dani Erzsébet: Identitásgyarmatosítás Erdélyben) (Ism.: Kőpataki Krisztina, Pomogáts Béla)117

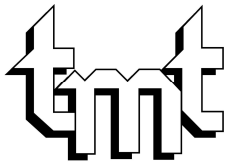
MAVODZA, Judit: A felhőtechnológia alkalmazásának hatása a felsőoktatási könyvtárak

szolgáltatásaira (Ref.: Burmeister Erzsébet).....119

Hírek

Könyvtárak versenyhelyzetben: a műveltség fogalma változik • E-dokumentumok használata – felhasználói felméré-
sünk eredményei • A lángelme működése – Leonardo da Vinci zseniális szerkezetei Londonban • Rác András: A
tudomány kezdete • Horváth Balázs: Elkészülhet a vakoknak szánt e-bookolvasó • Megújult a Petőfi Irodalmi Múzeum
arculata • Megújult az Europeana portál • Új arcát mutatja a könyvtár • Az Év Levéltári Kiadványa 2015 • Nem fog
rajtunk a XXI. század, nem csökken a könyvtárak látogatottsága • Már rég elesett az NKA

(Összeállította: Fonyó Istvánné) 121

Scientific and Technical Information

Hungarian journal of library and information science

Vol. 63 • 2016/3

Summaries

RACSKO, R.: An international overview of current ICT strategies 91

Comparative educational research associated with developing and introducing an e-learning environment includes, among other, an examination of national information and communication strategies. In addition to reviewing global, transnational R & D programmes (in the European Union and the OECD countries) the article presents a success story, the development plans of Estonia. Hungarian strategy is analysed as well, focusing on the development opportunities of information and communication technologies. The countries discussed were chosen because they are rated among the best in International Student Assessment, and this is an important feature, and their best practice in ICT is compared and the findings

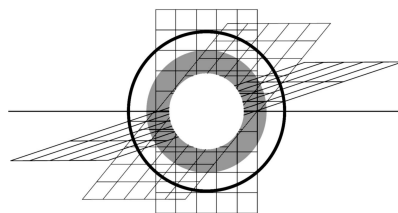
LENDVAY, M.: The National Széchényi Library's national services 107

The Hungarian national library (f. 1802) performs a wide range of tasks from making its centuries-old collections available for the public to collecting and providing digitally generated content. In our age, the role of libraries and librarians is radically changing. New concepts have appeared, such as web harvesting, digital libraries, creative community involvement, digital humanities and philology... How can – in this period of drastic transformation of

information technology and community collaboration – the national library contribute to developing national systems and international co-operation?

GÖRÖGH, E.: The OpenAIRE project114

In our global society, where physical and time limits lose primary importance, information and communication technologies and processes assume a strengthening role in economic and social discourse. Knowledge organization, which maintains information and knowledge as core values, has become popular as a fundamental principle of organizing operation in educational institutions as well. Successful knowledge management policy creates an environment in which information is shared and reused as a value. This is based on harmonizing various decision-making processes within a single institution, such as the creation of new knowledge, assessment of current resources, information dissemination and impact measurement. The OpenAIREplus project was started in December 2011, based on the OpenAIRE project and as its continuation. The primary purpose of this two-and-a half-year project with 33 countries participating was to create an infrastructure which links open-access publications and related research data sets. (Paper read on March 2, 2016 at the OpenAIRE conference)

Racsko Réka

Az aktuális infokommunikációs stratégiák (policy) nemzetközi áttekintése

Az elektronikus tanulási környezetek kialakítását és bevezetését célzó összehasonlító pedagógiai kutatások egyik aspektusa az országok infokommunikációs stratégiáinak vizsgálata. Munkám során, a globális nemzeteken (Európai Unió, OECD-országok) átívelő K+F programok mellett szeretném bemutatni egy sikertörténet, Észtország országos fejlesztési terveit. Ezen túlmenően hazánk stratégiáját is vizsgálom az oktatási, információs és kommunikációs technológiák fejlesztésére vonatkozó lehetőségekre összpontosítva. A választott országokra azért esett a választásom, mert egyrészt a nemzetközi tanulói teljesítményméréseken elért helyezést fontos ismervnek tekintem, másrészt szeretném az IKT területén jó (bevált) gyakorlatként számon tartott országokat összehasonlítani, és ennek alapján az aktuális irányvonalakat felvázolni.

Tárgyszavak: Európai Unió; e-learning; infokommunikáció; Magyarország; Észtország

Problémafelvetés (az oktatási innovációk problémaköre)

Az oktatási innovációkat nagymértékben befolyásolják a versenyszféra új technológiai fejlesztései, a vállalatok egyfajta laboratóriumként, „kísérleti terepként” tekintenek az oktatási közegre. Az amerikai Gartner informatikai és távközlési piackutató vállalat szerint évente több mint 26,6 milliárd dollárnak megfelelő összeget fordítanak világszerte az iskolai technológiák fejlesztésére, míg a teljes oktatási ágazat technológiai kiadásai 2015-ben meghaladták 67,8 milliárd dollárt (Gartner, 2015). Ez a befektetés azonban szisztematikus, egy ország minden területét érintő infokommunikációs stratégia nélkül nem valósulhat meg teljes sikerrel.

Felmerülhet a kérdés, hogy miért kell egy ilyen, napjainkban szinte evidenciaként emlegetett tendenciával foglalkozni. A továbbiakban két, olyan jelenséget szeretnék bemutatni, amely alapján indokoltá válik az infokommunikációs stratégiák bemutatása, a jó gyakorlatok és a hazai helyzet ismertetése ebben a témakörben.

Több kutatás kiemelte, hogy az utóbbi években sok kis léptékű, innovatív projekt született az infokommunikációs eszközök oktatásban való alkalmazása terén, azonban ezeknek kevés a hosszú távú, oktatást érintő átfogó és holisztikus hatásuk.

Számos elemző és összefoglaló tanulmány (Lengyel, 2014) foglalkozik az IKT-szektorra

érvényes problémákkal. Ezek közül az egyik legégetőbb a 2020-ra 900 000 főnyi, IKT-területen bekövetkező munkaerőhiány, és az IKT-területen diplomát szerzők folyamatos csökkenése (9,5%-kal kevesebb végzett hallgató 2006 óta) (Lengyel, 2014) (Liberty & Europe, 2014).

A másik probléma a jelenleg a formális oktatásban tanuló (K-12) nemzedéket érinti. Több híradás (MTI, 444.hu, Koloknet; 2015) jelent meg az elmúlt időszakban, amely az iskolai (és az otthoni) számítógép-használat és a tanulói teljesítmény közötti kapcsolatot elemzi. A *Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet* (továbbiakban OECD) az 1990-es évek vége óta foglalkozik nemzetközi tanulói tudásszint-vizsgálatokkal, amelyek közül a PISA-2009 és 2012 teszteredményeire támaszkodva vizsgálta az oktatási célú technikai eszközök hatásait. A korábbi mérések kapcsán arra az eredményre jutottak, hogy a tanulók rendszeres iskolai számítógép-használata és a teljesítmény (például szövegértés) egymásra való hatása nem áll pozitív kölcsönhatásban egymással.

A felmérés eredményei alapján az információs és kommunikációs technológiai eszközökbe befektetett tőke a tanulók kompetenciateszten mért teljesítményére nem volt közvetlen hatással. A jelentés azt mondja ki, hogy a számítógépezésre fordított idő és a digitális szövegértés között nem lineáris a kapcsolat, a legtöbbet a mérsékelt eszközhasználatot alkalmazó tanulók profiltálnak¹. Az otthoni számítógép-használat viszont pozitív hatással van

a digitális szövegértésre, míg ahogyan láttuk az iskolai esetében ez inkább negatív.

A hazai helyzet sajnos még inkább ezt a tendenciát erősíti, ugyanis a digitális szövegértés tekintetében a magyarországi iskolai tanulók többsége 15 évesen még digitálisan írástudatlan. Míg az otthonra adott internetezéssel, információkereséssel járó házi feladat és a digitális szövegértés eredménye között pozitív korrelációs kapcsolat van az elemzések szerint.²

Az iskolákban az elmúlt években számos, IKT-eszköz bevonását érintő kísérleti projekt valósult meg. Kutatások (Brecko, Kampylis, & Punie, 2014) arra engednek következtetni, hogy sok kis léptékű, innovatív projekt készül, de kevés ezek rendszer-szintű hatása. A pilotprojektek és a pályázatok kevésbé válnak ez által fenntarthatóvá, és a hosszú távú finanszírozási rendszer nélkül az eredmények, a hatékonyság és eredményesség nem vizsgálható.

Felmerül a kérdés, hogy hogyan, és milyen formában befolyásolhatja ezt egy ország, vagy az országokon átívelő szervezetek infokommunikációs stratégiája (policy). Ezt a kérdéskört szeretném körbejárni, az Európai Unió, az OECD, valamint olyan pozitív példa kapcsán, mint Észtország, ahol sikerült egy olyan stratégiát megvalósítani, amely kezelheti a fent említett akadályokat.

Ezen kívül nem kerülhetjük meg a hazai helyzetet sem, értve ez alatt a „Nemzeti infokommunikációs stratégiát 2014–2020”, valamint a felmerülő valós problémákat, amelyek napjaink digitális átállását, az IKT oktatásban betöltött determinációját nagyban befolyásolják.

Trendek a 21. század K+F+I szektorában: az oktatási innováció

Az oktatási innováció napjainkban kulcsfogalomként jelenik meg, amelyhez a legtöbb esetben valamely IKT-eszköz társul, és az elektronikus tanulási környezet valamely nézőpontját célozza meg.

A téma aktualitását adja, hogy a Time magazin 2013 és a Qualcomm piackutató vizsgálata (Time/Qualcomm TIME Invention Poll, in Cooperation with Qualcomm Summary, 2013) szerint K+F+I szektorban a következő csökkenő sorrend figyelhető meg a találmányok/innovációk a megjelenés számát figyelembe véve³: az elektronikus eszkö-

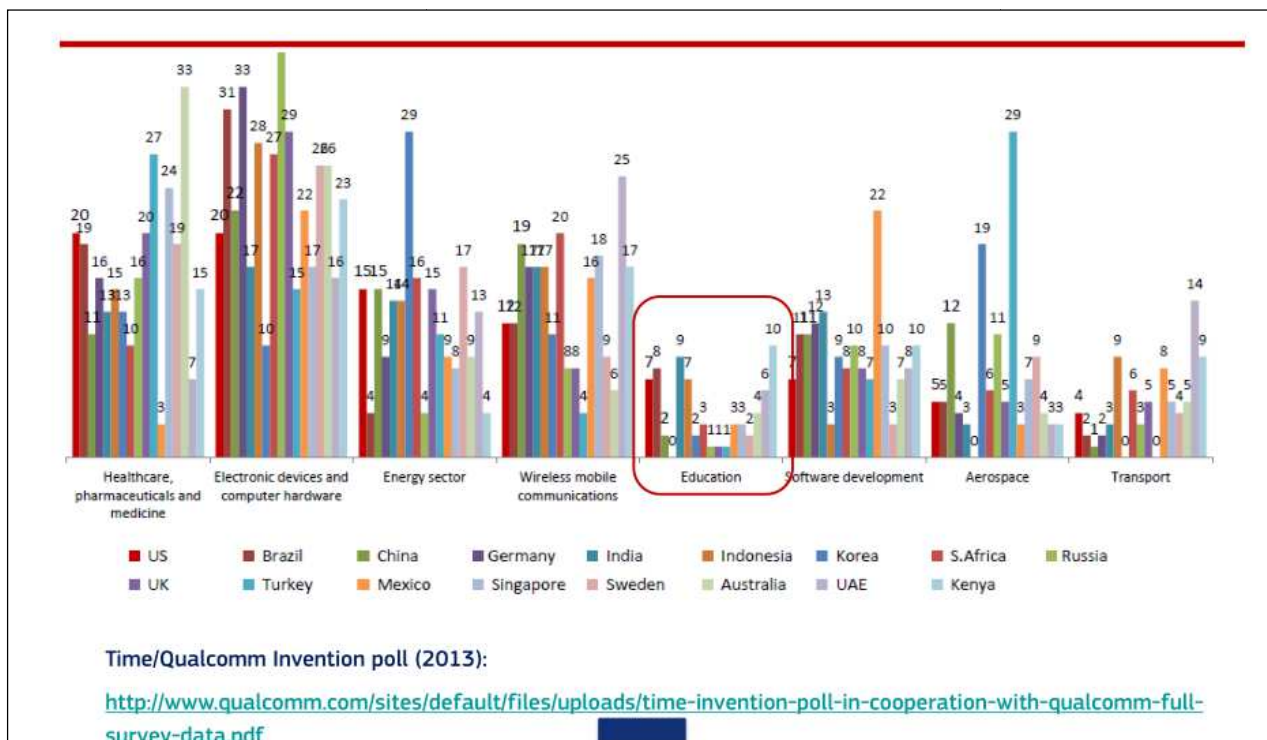
zök, a számítógép-hardvereszközök, az egészségügy, a vezeték nélküli mobilkommunikáció, az energiaszektor és a szoftverfejlesztés, az űrhajózás és a közlekedés és végül, utolsó helyen, az oktatás.

A kutatás szerint 1980-tól a jelenleg is tartó digitális forradalom időszakát tekintik a leginnovatívabbnak⁴. A társadalom oldaláról a kultúra és az innovációk (vállalkozói szellem, új ötletek) megerősítésében az állampolgárok kreativitását (gondolkodási képesség fejlesztése) és az oktatás értékátadó funkcióját érezték a legfontosabbnak, amelyben mind a kormánynak, mind a gazdaságnak fontos szerepet kell játszania, de a fő szerepet ezek együttműködése jelenti (1. ábra).

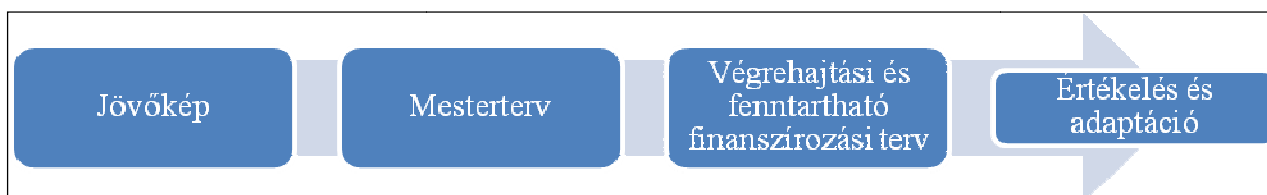
Az oktatás szerepe az innováció, kreativitás és találékonyság fejlesztése esetében elvitathatatlan⁵. A források hiánya és a rossz oktatási rendszerek, különösen a feltörekvő piacok esetében a legnagyobb kihívást jelentik az innovációk terén, amely kapcsán a digitális technológia egyfajta előrelépést, megoldást jelenthet a kutatás szerint. A megkérdezettek döntő többsége a digitális technológiát tartja a modern innovációk mozgatórugójának, mert növeli a kommunikációs lehetőségeket és a kapcsolati háló kiépítését.

A tanulás technológiai és az elektronikus tanulási környezetének kialakítási kísérletei alapvető oktatási innovációnak tekinthetők. Azonban a formális oktatásban ennek teljes potenciálja még nem realizálódott és olyan fontosabb kérdésekben sem, mint a fenntarthatóság és fejlesztés rendszerszintű lehetőségei, hatása. A kiemelt IKT-alapú tanulási innovációk fenntarthatóságára ugyan már több ajánlást tettek nemzetközi szinten (pl. ICT enabled Innovation in Education and Training in Europe ICT-ELI), azonban Európában még nem született erre pontos válasz (Brecko, Kampylis, & Punie, 2014).

Számos nemzetközi kutatás foglalkozik azzal, hogy milyen tervezési lépéseken kell végigmenni egy oktatáspolitikai stratégia kidolgozása során. Ezek közül jelen tanulmányban két modellt ismertetnék. Az oktatáspolitikai tervezés modelljének fő lépései Kárpáti Andrea (2014) szerint: a jövőbeni irányok kijelölése és a trendek feltérképezése, majd az oktatást átívelő, holisztikus mesterterv kidolgozása, valamint a végrehajtási, cselekvési terv megalkotása, és a finanszírozás hosszú távon történő megtervezése, majd a folyamatos értékelés és adaptáció (2. ábra).⁶

1. ábra Time/Qualcomm 2013 mérés az innovációk és a ráfordított befektetések felmérése gazdasági szektoronként (Time/Qualcomm TIME Invention Poll, in Cooperation with Qualcomm Summary, 2013)

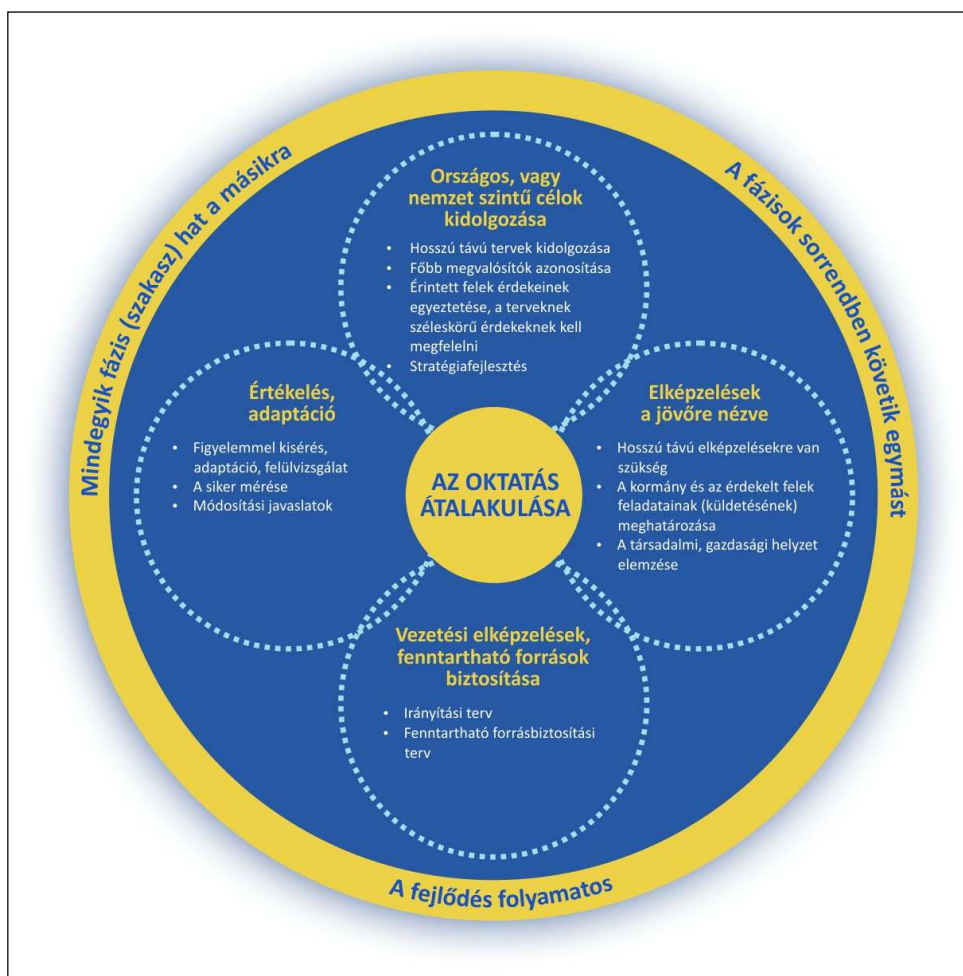
2. ábra Az oktatáspolitikai tervezési modellje, 2011-13 Forrás: Kárpáti, 2014⁷

A 3. ábra jól mutatja, hogy az oktatás átalakulása milyen stratégiai folyamatok mentén alakul át, amely az országos, nemzetközi célok nélkül nem valósulhat meg. A modell alapján kidolgozására a Harvard Egyetem kutatói vállalkoztak, és a Microsoft cég irányításával az oktatási innovációk egy modelljévé váltak.

Az országos, vagy nemzeti szintű célok kidolgozása során a hosszú távú tervezés valósul meg, ennek során azonosítják a főbb megvalósítókat, valamint a fejlesztésben érdekelt felekkel való egyeztetésre is sor kerül. Lényegében a stratégiafejlesztés, az indikátorok meghatározási szakaszának is nevezhetjük.

A tervezés és a megvalósítás kulcseleme a fenntartható források biztosítása, amely a vezetési elképzeléseket tartalmazó irányítási, valamint egy fenntarthatósági cselekvési tervben kerül rögzítésre.

A folyamatban nagyon lényeges elem az értékelés, azaz a változások folyamatos figyelemmel kísérése és a célok felülvizsgálata. A siker mérésének jelzőit (pl. értékelési rendszer) meg kell határozni, és a teljes megvalósítási módszert folyamatos revízióknak kell alávetni az eredmények és a környezet visszajelzéseinek megfelelően. Azt is mondhatjuk, hogy az oktatás átalakulásának adaptívnek kell lennie az értékelés függvényében. Az oktatás átalakulásának fázisai sorrendben követik egymást, és mindegyik szakasz hatással van a másikra.

3. ábra Az oktatás átalakulásának modellje (Dede, Coburn, & Researcher, 2003)
(A modell Kis-Tóth Lajos és a szerző saját munkája)

Az Európai Unió ajánlása szerint hét területen kell egy holisztikus cselekvési tervet alkalmazni annak érdekében, hogy a fejlesztések megvalósuljanak: tartalom és tantervek; értékelés; iskolai személyzet szakmai fejlődés; kutatás; szervezet és vezetés; kapcsolatrendszer, kollaboráció, és az infrastruktúra (4. ábra).

A továbbiakban áttekintjük az EU, valamint a korábban említett országok infokommunikációs fejlesztésekre vonatkozó intézkedési terveit.

Európai Unió

Európai Digitális Menetrend

Az Európai Digitális Menetrend az EU gazdaságának fellendülését hivatott elősegíteni: lényegében

a digitális átállást tűzte ki célul, hiszen célja a digitális korszak vívmányainak elterjesztése a társadalom minden szintjén. A felfelé ívelő európai termelés növekedésének fele az elmúlt tizenöt évben az információs és kommunikációs technológiáknak (IKT) volt köszönhető, és ez a trend valószínűleg erősödni fog.

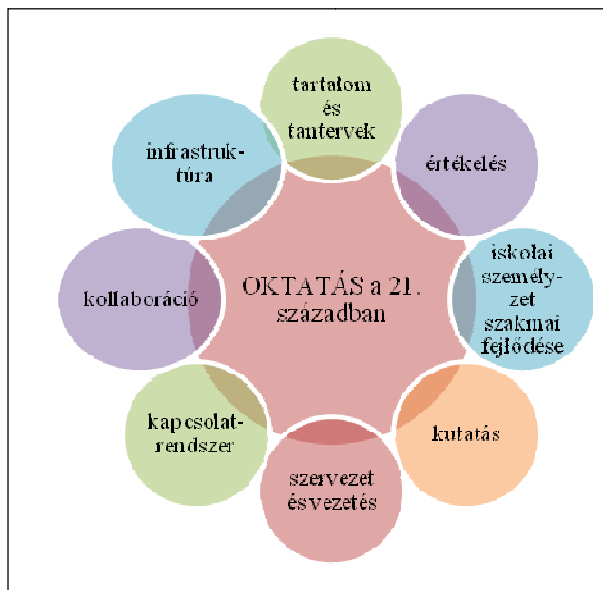
„A digitális forradalom előterébe az európai polgárok és vállalkozások érdekeit kell helyezni, és ezért a lehető legjobban ki kell használnunk az információs és kommunikációs technológia (IKT) lehetőségeit a munkahelyteremtés, a fenntarthatóság és a társadalmi integráció előmozdítása érdekében” – nyilatkozta *Neelie Kroes*, a Bizottság Digitális Menetrendért felelős alelnöke. „A ma bemutatott nagy ívű stratégia tisztán megmutatja, mire kell az erőnket összpontosítanunk a következő években. Hogy teljes egészében felismerhes-

sük Európa digitális jövőjében rejlő lehetőségeket, számítunk a tagállamok, az IKT-szektor, valamint a többi fontos gazdasági szereplő elkötelezettségére.” (EU Digitális politika, 2014) (MATISZ: Az európai digitális menetrend, 2010) (5. ábra).

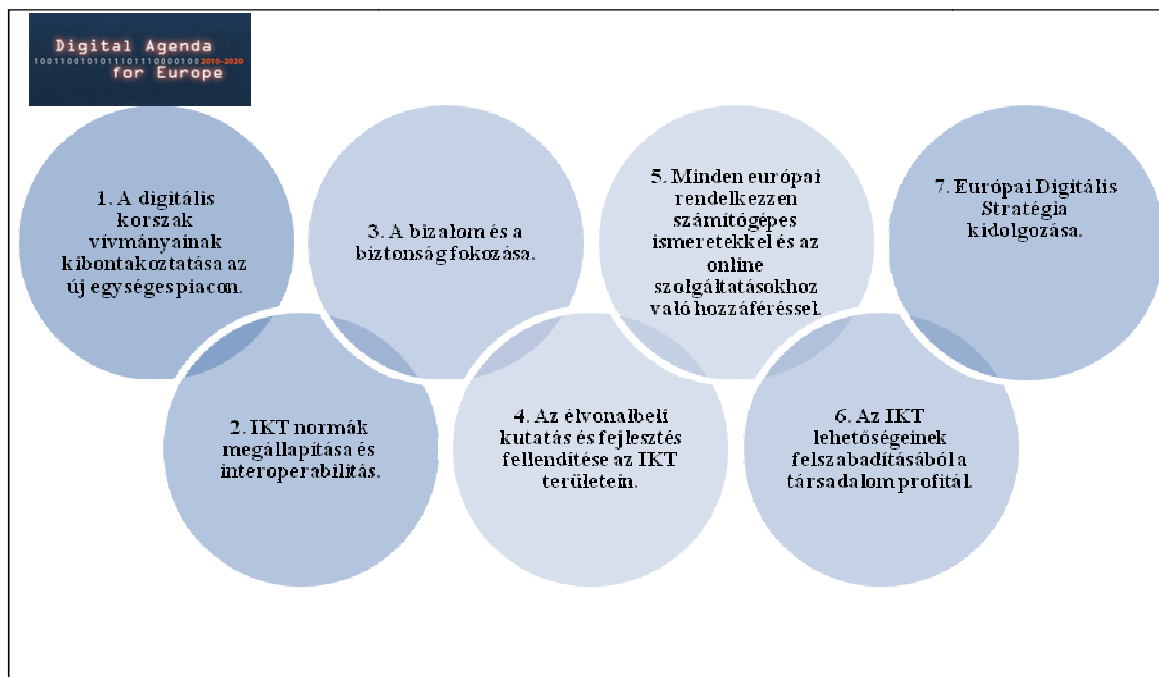
A menetrend célja többek között az, hogy az európai regionális támogatások segítségével emelje a magánberuházások mértékét, és az EU a kutatás-támogatás növelésével biztosítsa, hogy Európa lépést tartson versenytársaival, vagy akár le is hagyja őket. Az EU-beruházások mértéke az IKT területein az amerikaiak kevesebb, mint fele (2007-ben 37 milliárd EUR a 88 milliárdhoz viszonyítva).

A menetrend hét kiemelt tevékenységi területet vázol fel: egységes digitális piac létrehozása, a különböző informatikai rendszerek együttműködésre való képessége (interoperabilitás) javítása, az internetbe vetett bizalom és az online biztonság előmozdítása, sokkal gyorsabb internet-hozzáférés, a kutatási és fejlesztési beruházások növelése. Ehhez lényeges a használóképzés, azaz digitális ismeretek elterjesztése, lényegében a digitális állampolgárrá nevelés, valamint az e-befogadásra

(inklúzió) ösztönzés és IKT alkalmazása a társadalmi kihívások megoldására.

4. ábra A holisztikus cselekvési terv kidolgozásának területei az oktatásban (Brecko, Kampylis, & Punie, 2014)

5. ábra Az Európai Digitális Menetrend 2010–2020 hét célkitűzése az európai jólét fellendítésére (MATISZ: Az európai digitális menetrend, 2010)

Az EU2020 stratégia elismeri, hogy alapvető változtatásra van szükség az oktatás és a képzés területén, amelyek során új készségek, képességek, jártasságok kerülnek előtérbe egy versenyképes Európáért, az új lehetőségek kiaknázásáért és a gazdasági válság leküzdéséért.

Digitális gazdaság és a társadalmi index 2015 (Digital Economy and Society Index 2015) (DESI)

A digitális eszközök és szolgáltatások terén az Európai Unió még számos kiaknázatlan lehetőséget hordoz magában, amelyek közül esetünkben a digitális állampolgárrá válás során az online tanulás és kereskedelem, valamint e-ügyintézés lehetőségei élveznek prioritást. Erre a következtetésre jutott a digitális gazdaság és társadalom fejlettségét mérő index (Digital Economy and Society Index – a továbbiakban DESI⁸), amely azt vizsgálja, hogy mennyire állnak készen a tagállamok a digitális átállásra. Az összegyűjtött adatok szerint az egyes országok digitalizáltsága széles skálán mozog EU-szerte, és az országhatárok továbbra is akadályozzák az egységes digitális piac kiteljesedését (6. ábra).

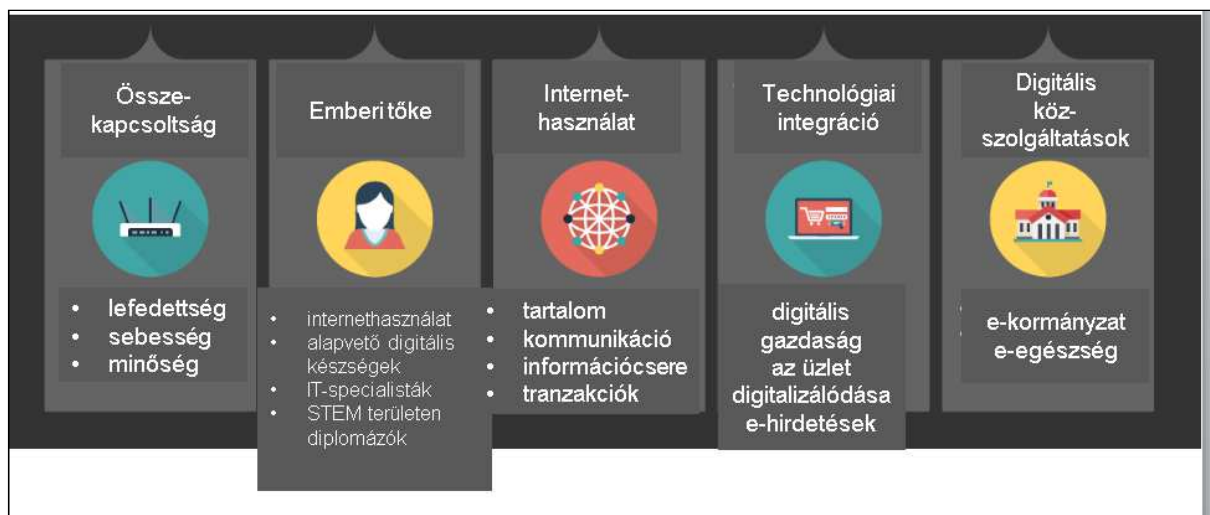
A DESI több mint 30 mutató eredményeit összesíti, és a digitális teljesítményt mérő súlyozásos rendszer szerint rangsorolja a tagországokat, valamint a digitális egységes piacra vonatkozó stratégia kidolgozásához is szolgál adatokkal.⁹

Az alábbiakban szeretném a DESI öt dimenzióját bemutatni:

1. Összekapcsoltság

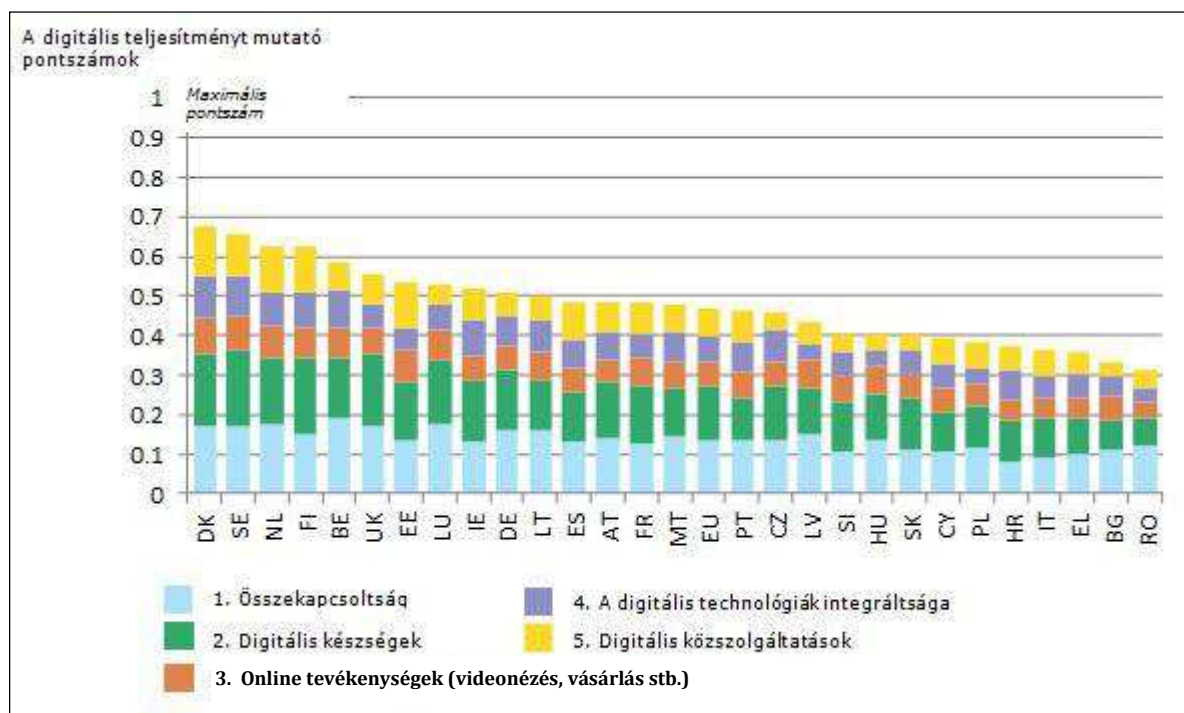
Azt vizsgálja, hogy az adott tagországban mennyire elterjedt, gyors és megfizethető a széles sávú internet, azaz milyen mértékű az ún. Összekapcsoltság.

Az, hogy milyen mértékben digitalizált a minket körülvevő világ, függ attól, hogy melyik országban élünk, mivel az egyes tagállamok fejlettsége eltér. Minél közelebb van az 1-hez a pontszám, annál teljesebb a digitális gazdaság és társadalom. A skála egyik végén a digitalizálásban élen járó Dániát találjuk (0,68), míg a másikon a kevésbé jól teljesítő Romániát (0,31). Hazánk ez Európai Unió átlagától nem sokkal marad el, a digitális közszolgáltatások és a digitális technológiák integráltsága esetében azonban még van felzárkóznivalónk. A digitális készségek tekintetében a fejlődő, gyorsan felzárkózó országok közé tartozunk, amely tovább növekedhetne a másik két fejlesztendő terület szélesebb körű fejlesztésével. Itt is jól érvényesül a Máté-effektus, amely szerint, akinek több van, annak több adatik: esetünkben, aki több szolgáltatást vehet igénybe, minél integráltabb formában, annak digitális készségei is jobban fejlődnek (7. ábra).

STEM (science, technology, engineering, and mathematics.) természettudomány, infotechnológiák, mérnöki tudományok matematika

6. ábra Digitális gazdaság és a társadalmi index 2015 (Digital Economy and Society Index 2015 a továbbiakban DESI) 5 dimenziója (EU 2020, 2015)

7. ábra A digitális teljesítményt mutató pontszámok (Európai Bizottság, 2015)

2. Emberi tőke

Azt méri, hogy az egyénnek milyen képességekre van szüksége a digitális társadalomban való boldoguláshoz (vö. digitális állampolgárság kompetenciamodell). Például a digitális kapcsolatteremtés, a digitális tartalomfogyasztás és szolgáltatások igénybevétele, a munkaerőpiacon való versenyelőny megszerzése a digitális kompetenciák révén, valamint a gazdasági növekedés elősegítése érdekében. Azt vizsgálja, hogy a felhasználók rendelkeznek-e az internethasználathoz szükséges (esetleg magasabb szintű) készségekkel (vö. második szintű digitális szakadék), és milyen tevékenységeket folytatnak online tevékenységeik során. A magas teljesítményű országok közé tartozik Dánia, Svédország, Hollandia, a gyorsan fejlődő országok között a 2014–2015-ig tartó időszakban Spanyolország és Magyarország 10%-os növekedést ért el, amely az EU-átlaghoz viszonyítva jó érték. Az alacsony teljesítményt nyújtó országok között szerepel: Görögország, Románia, Bulgária.

3. Internethasználat

Az internethasználat dimenziója az állampolgárok online jelenlétének változatos módját foglalja, ma-

gában. Az uniós polgárok többsége rendszeresen használja az internetet: 2014-ben átlagosan 75%-uk (2013-ban még csak 72%-uk); az első helyen Luxemburg áll 93%-kal, míg a sort Románia zárja 48%-kal.

A mutató azt is vizsgálja, hogy mennyire fejlettek a legfőbb digitális technológiák (e-számlázás, felhőalapú szolgáltatások, e-kereskedelem stb.). Az európaiaknak több mint fele (250 millióan) használja az internetet napi szinten, 30%-uk azonban még soha nem próbálta. A digitális esélyegyenlőség megteremtése magában foglalja azt a jogot, miszerint kortól és szociális háttértől függetlenül mindenkinek elérhetővé kell tenni azokat a lehetőségeket, amelyek a digitális korban szükséges ismeretek és készségek fejlesztéséhez szükségesek. Ez magában foglalja az élet minden területét, úgy, mint gazdasági élet, a közszolgáltatások, a szociális és egészségügyi szolgáltatások, az oktatás és a politikai élet területei, amelyek egyre nagyobb mértékben érhetőek el a világhálón a dolgok internete (Internet Of Things-IoT) révén.

4. A digitális technológia integrációja

A digitális technológiai integráció az üzleti életben való digitalizálódás folyamatát mutatja be, például

a digitális technológia hatását a költségek csökkentésében vagy az erőforrások igénybevételének áthelyezésében (felhőtechnológia). Továbbá az internet, mint az értékesítés egy új alternatívája jelenik meg a szélesebb körben történő értékesítés növekedési rátája miatt. A digitális technológia minél aktívabb integrációja segítheti a Big Data (nagy adat) technológia fejlődését a személyre szabott szolgáltatások terén, amelynek számos pozitív hatása lehet a későbbiekben.

5. Digitális közszolgáltatások (e-kormányzat, e-egészségügy)

A digitális közszolgáltatások dimenziójában két dologra összpontosít: e-kormányzat és e-egészségügy. Ezek korszerűsítése és a digitális közszolgáltatások használata, beleértve az elektronikus egészségügyet, javíthatja a közigazgatás hatékonyságát az egyén, a társadalom és a vállalkozások számára egyaránt.

A digitális közszolgáltatások egyes országokban a mindennapok szerves részét képezik (pl. Észtország), míg szinte teljesen ismeretlenek máshol: az uniós internet-felhasználók átlagosan mindössze harmada, 33%-a töltött már ki online hivatalos űrlapot, pedig ez nagyban meggyorsítaná az ügyintéztést.

Dániában nem kevesebb, mint a lakosság 69%-a él ezzel a lehetőséggel, míg Romániában mindössze 6%-uk. A digitális fejlettséget mérő mutató a digitális egységes piacra vonatkozó stratégia szempontjából is különösen fontos, hiszen az ipar és az oktatás összekapcsolása, például a duális képzésben nagy lehetőségeket rejt. Ennek keretében megfelelő feltételeket hivatott teremteni az uniós polgárok és vállalkozások számára ahhoz, hogy jobban kihasználhassák a határokon átívelő digitális technológiák nyújtotta lehetőségeket. A digitális egységes piac kiteljesítésével Európa további 250 milliárd eurós növekedést érhet el, valamint több százezer új munkahelyet teremthet a következő öt évben, amely az infokommunikációs területen dolgozók számára jelentős munkahelyteremtést és fejlődést jelent. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül az információközvetítő szakok (pl. informatikus könyvtáros) jelentőségét, amelyek az informatika területei mellett az információtudomány, információfeldolgozással is szakértő módon foglalkoznak.

Az innovációk az oktatásban és a képzésben kulcsfontosságúvá váltak több kiemelt kezdeményezésben is. Ilyen például az *Új készségek és munkahelyek menetrendje* stratégia (The Agenda For New Skills And Jobs), a *Mozgásban az ifjúság program* (Youth on the Move), az *Unió Innovációs Menetrend* (Innovation Union Agenda), az *Európai Bizottság Nyitott oktatás programja*.

Ennek megfelelően az Európa 2020 stratégia öt céljának egyik fő célkitűzése az Európai Oktatási és Képzési Rendszer korszerűsítése, az iskolai lemorzsolódás csökkentése, valamint a felsőoktatási végzettség arányának növelése. Ennek keretében megvalósulhat a MOOC (Massive Open Online Course), azaz nyílt, online egyetemek európai platformja.

A politikai döntéshozók és az oktatási szereplők felismerték, hogy az IKT-technológia és -eszközök bevonása hozzájárul e célok eléréséhez, és tágabb értelemben az IKT szerepe kulcsfontosságú ösztönzője lesz az innováció és a kreativitás fejlesztésében, a megfelelő módszertani háttér kidolgozásával. Azonban meg kell jegyezni, hogy az IKT még nem tudta a formális oktatásban a teljes potenciálját kiaknázni, tehát a digitális átállás még várat magára (az informális és nonformális oktatási keretekről nem is beszélve). Olyan fontos kérdésekre is választ kell találnunk az IKT és az oktatás fúziója (szimbiózis) kapcsán, mint a fenntarthatóság, az IKT hosszú távú hatása a tudáselsajátításra, a kreativitásra, a módszertani megújulásra és IKT-alapú tanulási innovációk szerepére, eredményeire (ICT-ELI) Európában.

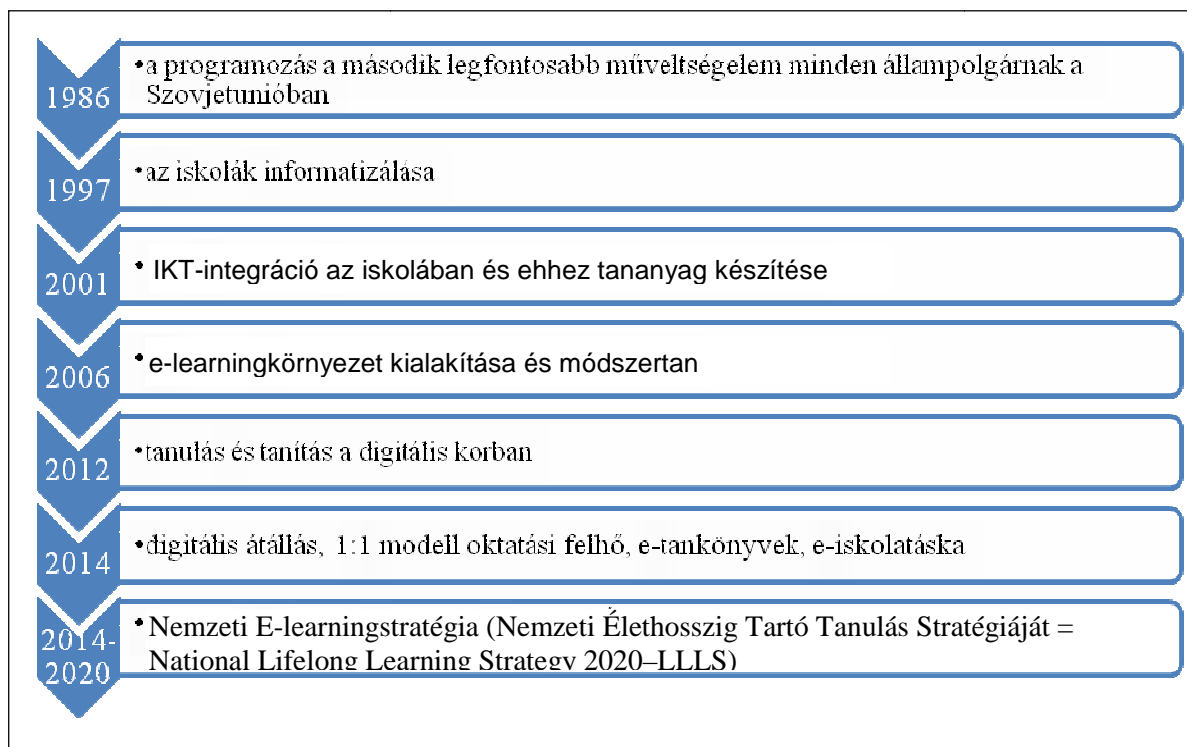
Észtország

Észtországban a lakosság 1,3 millió fő, hazánkhoz hasonlóan 2004 óta tagjai az Európai Uniónak. Észtországot a „tigrisugrás” nagy nyertesének is tartjuk, hiszen a digitális átállás sikere itt érezhető az egyik legintenzívebben az EU-országok közül (8. ábra). A tanulók aktívan használják az e-iskolát, és az iskolai weboldalakat, ez az országosan, az állam minden területére jellemző holisztikus infokommunikációs stratégiának köszönhető.

A PISA-méréseken (pl. 2012) elért eredmények alapján az OECD-átlag fölött teljesítenek számos területen. A hasonlóan bevezetett oktatási reformoknak tudható be Lengyelország és Németország sikere is a nemzetközi tanulói teljesítményméréseken (9. ábra).

8. ábra Az észti Tigrisugrás-projekt logója
URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Tiigrih%C3%BCpe>

9. ábra A digitális átállás állomásai Észtországban

A tigrisugrás sikerfaktorának az elemzők a rugalmasságot, az újítási szándékot (innováció), az agilitást tartják. Emellett lényege, hogy az iskolákban informatikai (vagy legalább az informatika iránt elkötelezett) vezetők legyenek, akik szem előtt tartják a folyamatos infrastruktúra-fejlesztések fontosságát.

A másik fontos faktor a képzés, amely a jól megtervezett és irányított tanárképzést foglalja magában. Nagyon fontos ezen a civil szervezetek támogatása, és a finanszírozás valamint a későbbi fenntarthatóság biztosítása érdekében az intézményi PR.

Az innovációban résztvevők azonban a megvalósult projektben több hiányosságot is megállapítottak: a pilotkutatások, helyi szinten megjelenő innovációk jelenléte, amelyek nem alkalmazkodtak a meglévő stratégiához, valamint a fejlesztés fő fókuszának időnkénti háttérbe szorulása, és a Moore-szakadék¹⁰ át nem lépése volt.

Sok esetben akadályt jelentett, hogy nem voltak világos paradigmák az átállás során, vagyis több esetben kérdésként merültek fel a következők:

Melyek a mai munkahelyek fő jellemzői?

A tanulási környezet modernizálásának milyen lehetőségei vannak?

Szükséges-e fejleszteni a tanuláshoz való források hozzáférést (OCW-Open Course Ware)?

A programozás mint a második műveltségi terület jelenjen-e meg a tantervben?

Az oktatásban bekövetkezett változás katalizátor lesz-e szélesebb körben, más területeken?

Mi lesz az a „csodaszor”, amely biztosíthatja a mérhető sikert és érthetővé teszi laikusok (pl. politikusok) számára a megvalósított reformot négy éven belül?

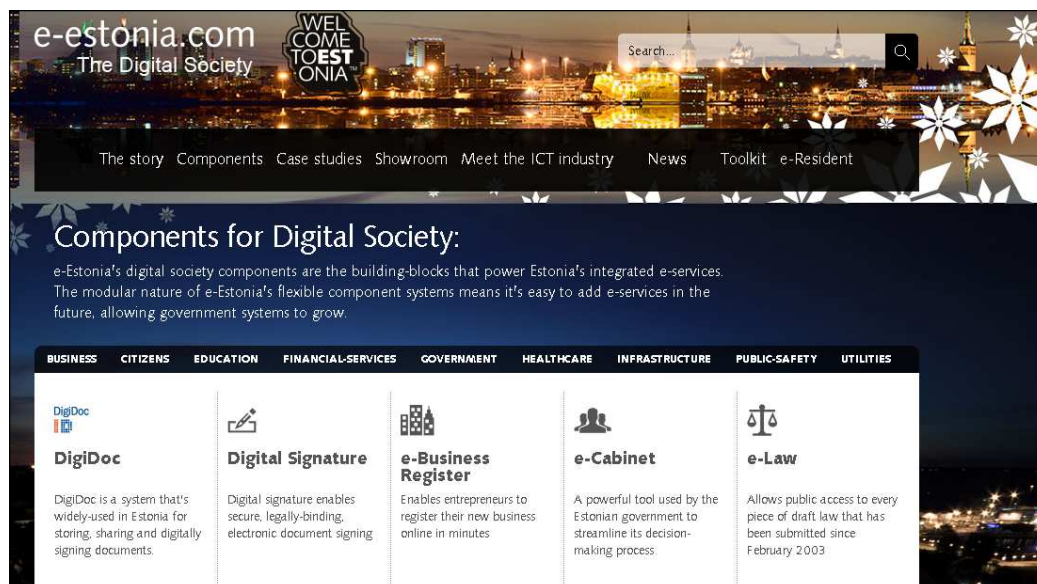
A digitális átállás azonban nem nevezhető teljes mértékben sikertörténetnek, mert számos további kérdés merül fel a jövőbeni stratégiával, valamint a fenntarthatósággal kapcsolatban (10. ábra).

Az oktatáskutatók azt hangsúlyozzák, hogy a folyamat hatékonyságának tudományos bizonyítékára/biztosítására van szükség. Azt is kimutatták (Tiger in Focus kutatás), hogy a rövid távú oktatási sikerek, és az iskolai költségvetés csekély hatással van paradigmaváltásra.

A LLS2020 cselekvési tervében a következő megállapítások jelennek meg markánsan az oktatás digitális átállása kapcsán.

A számítógépes laborok elérték korlátaikat, tehát ez a modell ebben a formában tovább nem fejleszthető tovább. A Tigrisugrás (Tigfer Leap) projekt így a digitális tanulási ökoszisztéma (BYOD-modell) bevezetését szorgalmazza, amelyben az 1:1 hozzáférés úgy valósul meg, hogy a tanulók hazaviszik az IKT-eszközt (pl. táblagép), és azt nem csak az iskolai számítógép-laborokban használják, ezáltal személyes tanulási környezetet (PLE-Personal Learning Environment) tudnak kialakítani. A prezentációs és interaktív tábla ugyanis nem elég, hiszen nem változik a tanulás határfoka ennek használata által.

A formális oktatási rendszer digitalizálására van szükség, azaz a digitális kultúra integrálására a tantervekbe, az alulról szerveződő innovációk számának növekedésére, a jó gyakorlatok megosztására, az oktatási (IKT) szakemberek egyre növekvő számban történő megjelenésére az iskolákban.

10. ábra e-Estonia: a digitális állam

A szakértők szerint jelenleg nincs jó stratégia a tankönyvi revízió, reform bevezetésére. A digitális tananyagok (curriculum) kapcsán a digitális tankönyveket és a Nyitott Oktatási Források (OER Open Educational Resource) megjelenését szorgalmazzák. Ehhez azonban a fejlesztőteamek mellett szükség van a tanárok és a tanulók digitális kompetenciafejlesztésére: kompetenciamodellek alkalmazására, az ehhez szükséges önértékelési eszközök feltérképezésére, az oktatási paletta és tanári alapképzés tantervének frissítésére.

Összességében tehát azt mondhatjuk, hogy rendszerszintű megközelítésre van szükség: az infrastruktúra, a szolgáltatások, az oktatási technológia támogatása, a személyzet képzése, a vezetés, a tantervi reform, a kutatásalapú döntések kapcsán.

Magyarország (Nemzeti Infokommunikációs Stratégia 2014–2020)¹¹

A Nemzeti Infokommunikációs Stratégia 2014–2020 egyik pilléré a digitális kompetencia képezi, amely során a cél a „lakosság, a mikro- és középvállalkozások, illetve a közigazgatásban dolgozók digitális kompetenciáinak fejlesztése, az elsődleges (digitális írástudatlanság) és a másodlagos (alacsony szintű használat) digitális megosztottság¹² mérséklése, illetve a tartósan leszakadók részesítése a digitális ökoszisztéma előnyeiből (eBefogadás).” (Nemzeti Infokommunikációs Stratégia, 2014–2020) Ahogyan a megfogalmazásból kitűnik, stratégiai elemmé válik a digitális kompetencia, amelyre erősen hat a technológiai determináció.

A stratégia horizontális céljai között jól kirajzolódik a digitális állampolgárság modelljének néhány aspektusa, például a biztonság vagy az eBefogadás.

A digitális állampolgárság modelljének rendszerét – több elméletet szintetizálva (Mossberger, Tolbert és McNeal) – az *International Society for Technology in Education* (ISTE) dolgozta ki, amely a következő kompetenciát tartalmazza: digitális hozzáférés, digitális műveltség, digitális kommunikáció, digitális felelősség, digitális etikett, digitális biztonság, digitális kereskedelem, digitális jog, digitális egészség és közérzet (Ribble, 2011). Hazai adaptálására is sor került, egy komplex modell formájában (Ollé & Lévai, 2013). Ahogyan a megfogalmazásból is kitűnik, stratégiai elemmé válik a digitális kompetencia, amelyre erősen hat a technológiai determináció.

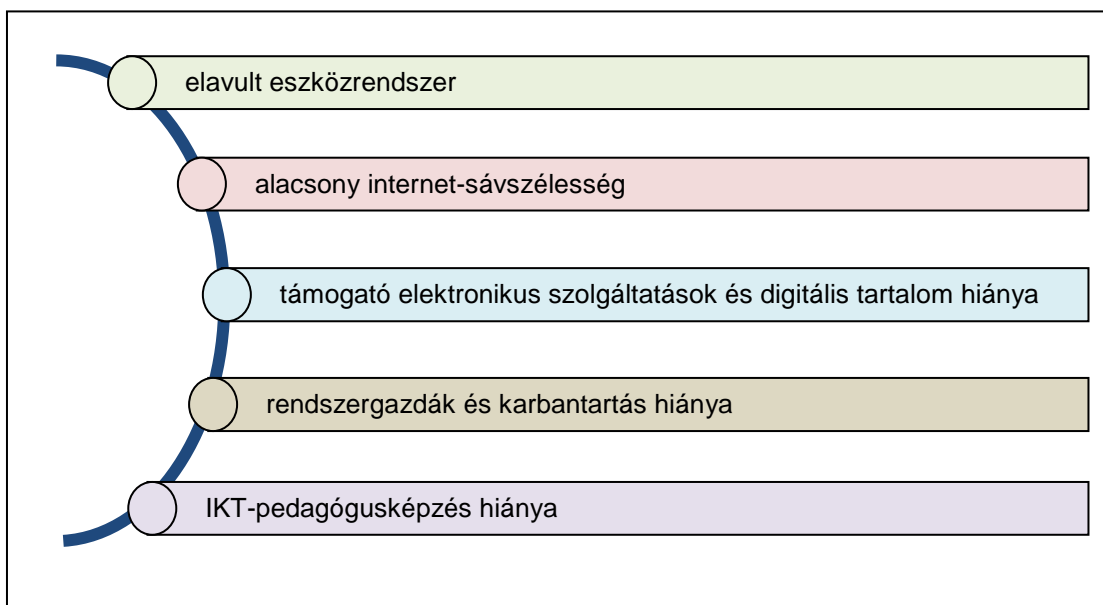
A digitális készségek fejlesztése elengedhetetlen, ez az igény/elvárás a Nemzeti Alaptantervben is megjelenik. Azonban a gyakorlat mást mutat: több kutatás (Fehér & Hornyák, 2011) igazolja, hogy az informatikai szaktudás, és a különböző digitális készségek egy adott probléma kapcsán történő megoldása (Robinson-effektus) van jelen a tanulók körében. „...*Ennek hosszú távú hatása is van, hiszen ez visszafogja a gazdasági fejlődést és rontja a foglalkoztatást.*”¹³

A digitális írástudás, azaz az egyre inkább minden társadalmi réteget körülvevő informatikai eszközök kezelésének és irányításának képessége mára alapvetővé, szükségessé vált, ami nemcsak a munkaerőpiacon, de a mindennapi életvezetésben is megkerülhetetlen. E kulcskompetencia esetében szintén érvényes a Máté-effektus.

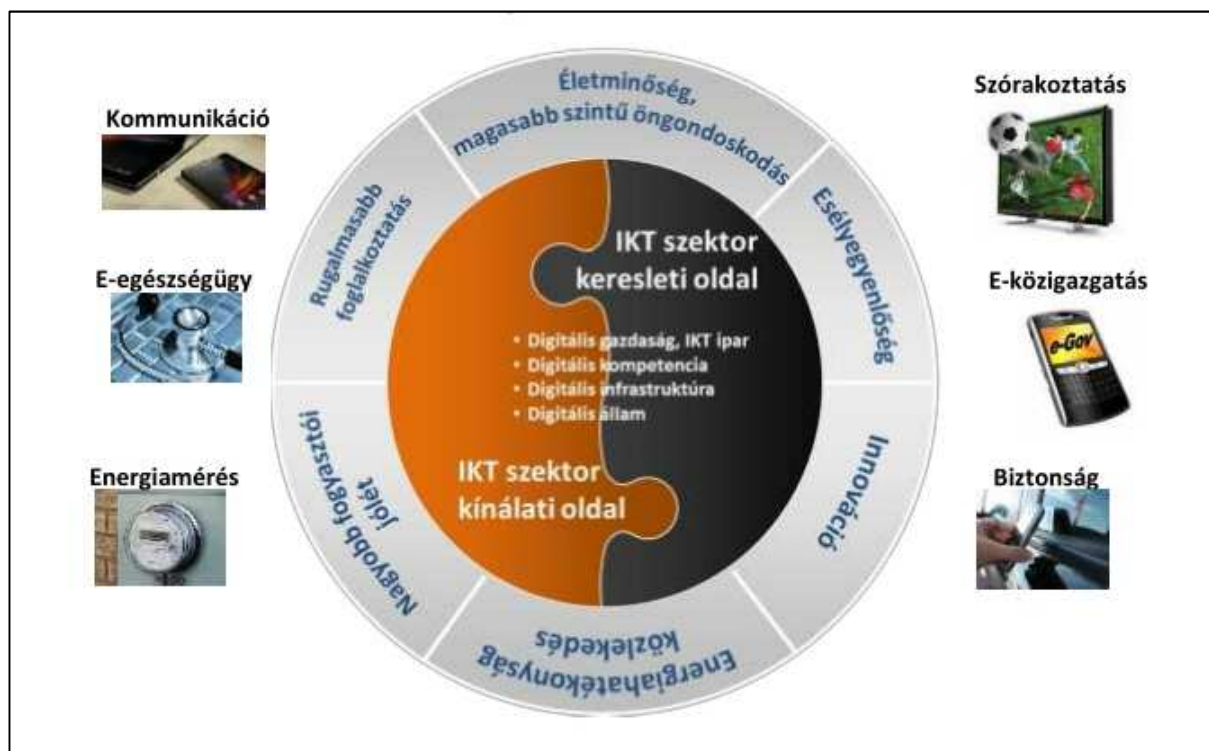
Sajnos a hazai helyzet e tekintetben nem biztató, hiszen a legutóbbi Nemzeti Alaptanterv (NAT 2012.) módosításánál az informatika tantárgyba sűrítették az elvárásoknak megfelelő kimeneti követelményeket, a tantárgyi koncentráció és a más tevékenységekbe ágyazott tanulás-tanítás helyett.¹⁴

Hazánkban számos akadállyal kell szembenézni az oktatási innovációk kiterjesztése, széles körben történő elterjesztése során. A 11. ábra az Informatikai, Távközlési és Elektronikai Vállalkozások Szövetsége (IVSZ) a digitális gazdaságért civil szervezet által feltárt gondokat mutatja.

Az elektronikus tanulási környezet¹⁵ kialakítása¹⁶ és az ebben történő oktatás több, egymásra épülő elemből álló összetett rendszer, amelyek egymás nélkül sem működőképesek, ezért nem rangsorolhatók egyértelműen. A digitális oktatás erőforrásai közül kiemelten fontos, az elektronikus tanulási környezet virtuális dimenziójának elérése, amely az internethez való iskolai hozzáférést is magában foglalja. A sávzelesség tekintetében megállapíthatjuk¹⁷, hogy Európában, hasonlóan Magyarországhoz, az iskolák többnyire elavult technológiával csatlakoznak a világhálóhoz, így az átlagos sávzelesség a magyarországi iskolákban jellemzően alacsonyabb az európai átlagnál. Ez az érték nem csak az európai összehasonlításban tartozik a sereghajtók utolsó 20%-ába, és több tekintetben sem alkalmas az elvárt informatikai szolgáltatások kiszolgáltatására.¹⁸ A mobil eszközök elterjedése ugyanis megköveteli a vezeték nélküli internetelérést, amely nemcsak a tantermi (formális) oktatásban jelenik meg egyre általánosabb igényként, hanem az informális és nonformális tanulási környezetben is (12. ábra).

11. ábra IVSZ kiáltványa: Az iskolai digitális oktatás megújítási terve 2015. június. 17. (IVSZ, 2015) (saját ábra)

12. ábra A digitális ökoszisztéma részei
 Forrás: (2014–2020, old.: 10)

A stratégia egyik, oktatás szempontjából lényeges célkitűzése, hogy 2016-ra „...a Nemzeti Távközlési Gerinchálózat kiépítése, valamint a mobil széles-

sávú lefedettség 95%-os elérése, az átlagos sávszélesség az uniós átlagának elérése, és ezzel együtt 2016-ra valamennyi oktatási intézményben

elérhetővé szeretnék tenni a minimum 20Mbit/s sávszélességű internet-elérést,” (2014–2020, old.: 75) amely a digitális ökoszisztéma (melynek része az innováció) oldaláról is lényeges lenne.

Az elérés mellett azért is lényeges ez a kezdeményezés, mert az oktatást segítő tudásbázisok, mint például a *Sulina Tudásbázis* vagy a *Nemzeti Köznevelési Portál*, vagy az adminisztrációt megvalósító elektronikus napló (e-napló) használatának is ez az egyik (alap) feltétele.

Az eszközellátottság tekintetében Magyarország az EU átlagnak megfelelően ellátott számítógépekkel (pl. Elemér gyorsjelentés), de az eszközök kora és eloszlása már számos problémát vet föl. A BYOD-modell kevésbé értékelhető, hiszen Magyarországon a számítógépek túlnyomó többsége a számítógéplaborokban van, így a nonformális tanulásban, vagy az informatikai eszközök más tárgyakban történő használata nem megoldott, illetve az eszközökhöz való hozzáférés hiányában, a tanulástámogatási, egyéni tanulási környezet kialakítása sem valósulhat meg az IKT-eszközön. Igaz ugyan, hogy az EU átlagában viszonylag magas a használható eszközök aránya, azonban az avulás és a korszerűsítés anyagi hiánya miatt ez hamarosan használhatatlanná válik, versenyképességről pedig egyáltalán nem beszélhetünk.

A digitális ökoszisztéma kapcsán is fontos kiemelni, hogy az oktatás IKT-eszköz-ellátottságának társadalmi jelentősége stratégiai fontosságú.

A digitális eszközhasználat mellőzöttsége, illetve az a tény, hogy a tanári IKT-eszköz használata nem fejleszti a tanuló IKT-kompetenciáját, különösen a középiskolában, jelentős esélyegyenlőségi hátrányt eredményez, és csökkenti a munkaerőpiaci érvényesülés lehetőségét a tanulók legalább egyharmada számára.¹⁹

A probléma a humán teljesítményt támogató technológia országos alkalmazásával válhat megoldhatóvá. Az innovációk kiterjesztésében ugyanis sok esetben akadályozó tényező, pedagógusok számára kínált, gyakorlat- és problémaközpontú képzésének hiánya. Emellett gátat vetnek a fejlődésnek a hiányzó módszertani, tartalmi eszközök. E problémák tovább gyűrűznek, így például a személyes tanulási környezetek és az 1:1 modell által kínált lehetőségek kihasználását sem teszik lehetővé.

A másik lényeges probléma az innovációk tekintetében a fenntarthatóság. A pályázatokból finanszírozott fejlesztéseket, nagy értékű eszközbeszerzéseket az intézmény általában a saját költségvetéséből nem tudja megismételni olyan gyakorisággal, ahogyan arra szükség lenne, így a gyorsan avuló eszközök nem tudnak tartósan beépülni a pedagógiai rendszerbe, a megfelelő hatást sem tudják kifejteni.²⁰

Összességében azt mondhatjuk, hogy a tudástámogatás széles szegmensére van szükség a digitális állam kialakítására, ahogyan a NIS fogalmaz: „a kormányzat működését támogató belső IT, a lakossági és vállalkozói célcsoportnak szóló elektronikus közigazgatási szolgáltatások, illetve az állami érdekkörbe tartozó egyéb elektronikus (pl. egészségügyi, oktatási, könyvtári, kulturális örökséghez kapcsolódó vagy az állami adat- és információs vagyont megosztását” (2014–2020, old.: 21).

Összegzés

A fent vázolt stratégiák és a hazai célok ismerete mellett felmerülhet a kérdés, hogy miért késik Magyarországon (és az Európai Unió több tagországában) az oktatás digitális átállása. Jól látszik ugyanis – többek között Észtország példáján keresztül –, hogy az oktatásban bekövetkezett paradigmaváltás mennyire hatékony motorja volt az országos digitalizáció (digitális átállás) sikeres megvalósításának.

A késlekedés okát több tényezőben is látjuk. Ezek közül az első, a paradigmaváltás hiánya, amely során a technológiai determinizmus az IKT-eszközben merül ki, ez kerül a figyelem középpontjába, annak ellenére, hogy az ezzel való folyamatos naprakészség erőn felüli feladat lehet egy pedagógus számára.²¹

A másik ok a módszer/tan (didaktika) alapos kidolgozásában rejlik, amely jelenleg még az eszközre összpontosít. Jól tudjuk a korábbi évtizedek oktatástechnológiai fejlesztéseiből, hogy a hardver előtérbe kerülését követő folyamat a szoftverfejlesztés, majd a curriculum és a hozzá tartozó módszertani elemek kidolgozása. Úgy véljük, hogy ennek a digitális átállás hatékony beépüléséhez a Hype-görbe egyfajta több dimenziós megközelítésére lenne szükség, amely a hardver mellett e két dimenziót, aspektust is figyelembe veszi.

Egy másik fontos tényezőt sem hagyhatunk figyelmen kívül: a használóképzést (és továbbképzést). A tanárképzésbe ugyanis szervesen be kellene ezt építeni a jó gyakorlatok, és egy megalapozott elektronikus tanulási környezet kialakítása módszertani koncepciója keretében. E folyamatot már több évvel ezelőtt megfogalmazták az információs társadalom kapcsán, az élethosszig és az élet minden területén megvalósuló tanulás keretében.

A módszertani megújulásnak (Gulyás, 2015.) tehát úgy kell megvalósulnia, ahogyan az oktatási innovációkat is felépítik, azaz szisztematikus és a humántőke igényeit, szintjét és lehetőségeit figyelembe vevő, adott esetben digitális esélyteremtő és hozzáadott értékkel bíró jó gyakorlatokra épülő rendszert kell kiépíteni. Ez az oktatásban nem valósulhat meg a nagy hagyományokkal rendelkező „duális” képzés nélkül, amelynek fő célja az együtt tanulás, tapasztalatcsere, tehát a hálózati tanulás, a „learning by doing” elv mentén. Ebben a felfogásban az IKT-technológia és a pedagógikum egyfajta szimbiózisa (előnyös együttélése) alakul ki, úgy, hogy minden tantárgy, tudáselem azon részét erősíti a technológia, amely hozzájárul a sikeres digitális állampolgár kineveléséhez és a kompetenciaterületek fenntarthatóságához és folyamatos fejlesztéséhez.

Hivatkozások

- ¹ A nagymértékű számítógép-használat negatív hatással van a tanulók iskolai teljesítményére, szemben a mérsékelt számítógép-használattal.
- ² Ezt támasztja alá a 2015-ben végzett fókuszcsoporthoz tartozó interjú is, amely a több éve IKT-eszközökkel folytatott iskolakíséreltetben részt vevő tanárok körében zajlott az Eszterházy Károly Főiskola Gyakorlóiskolájában. A szakmai vezető dr. Kis-Tóth Lajos, az interjút dr. Herzog Csilla, Borbás László és Racsko Réka végezte.
- ³ Részt vevő országok: Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Brazília, Törökország, Kína, Mexikó, Németország, Szingapúr, India, Svédország, Indonézia, Ausztrália, Egyesült Arab Emírségek, Dél-Afrika, Kenya, Oroszország.
- ⁴ vö. Gartner (2009) Hype-görbe idézi Koltai Andrea, A kistigrisek nagyugrása mobilkommunikáció evolúciója Gartner hiperciklus-elmélete alapján. Információs társadalom. Társadalomtudományi folyóirat. 2010, X. évfolyam 3-4. szám. p. 7. (Koltai, 2010)
URL: http://www.infonia.hu/digitalis_folyoirat/2010/informacios_tarsadalom_2010_3_4.pdf

URL: http://epa.oszk.hu/01900/01963/00034/pdf/infotars_2010_3_4_005-026.pdf

- ⁵ vö: Ken Robinson: Az iskola megöli a kreativitást. TED 2006.
URL: https://www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill_creativity?language=hu (Robinson, 2006)
Erre vonatkozóan számos hazai kutatást elemez és mutat be az alábbi kötet: Csapó Benő és Szabó Gábor (szerk., 2012): Tartalmi keretek a természettudomány diagnosztikus értékeléséhez. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- ⁶ Bővebben: Racsko Réka: Kompetenciák az elektronikus tanulási környezetekben a humán teljesítménytámogató technológiai kutatások szemszögéből In: Kunkli Roland, Papp Ildikó, Rutkovszky Endréné (szerk.) Informatika a felsőoktatásban 2014. Konferencia helye, ideje: Debrecen, Magyarország, 2014.08.27-2014.08.29. Debrecen: Debreceni Egyetem Informatikai Kar, 2014. pp. 193–203. (ISBN 978-963-473-712-4).
A humán teljesítménytámogató technológia fogalma az oktatástechnológia területén bontakozott ki az '50-es-'60-as években. A '70-es években a gyakorlati alkalmazás révén terjedt el széles körben. Később a humán teljesítménytámogató és az oktatórendszer tervezésének (Instructional Systems Design-ISD) területe kettévált. Több fogalmat is találunk a szakirodalomban a humán teljesítménytámogató technológia (továbbiakban HPT) definiálására. A legnagyobb nemzetközi szervezet, az International Society for Performance Improvement (ISPI) által definiált fogalom, mely szerint a HPT alatt egy olyan komplex megközelítést értünk, amely segít fejleszteni a hatékonyságot, a termelékenységet, és bizonyos kompetenciákat, speciális módszerek és eljárások révén. Ezen túlmenően olyan probléma megoldási stratégiákat kínál, amelyek növelhetik az egyének teljesítményét. Konkrétabban, olyan komplex folyamatot értünk alatta, melynek elemei a kiválasztás, az elemzés, a tervezés/fejlesztés, a végrehajtás és az értékelés, annak céljából, hogy az alkalmazott programok minél költségkímélőbb módon befolyásolják az emberi viselkedést a teljesítmény növelése érdekében. A rendszer három alapvető folyamat kombinációját foglalja magában: a teljesítményelemzést, ennek okainak feltárását, valamint a beavatkozás folyamatának kiválasztását, az egyén, a csoport és a szervezet szintjén. Több helyen Human Performance Improvement, azaz humán teljesítmény fejlesztés néven ismertes, és számos más teljesítménytámogató rendszerhez hasonlatos, azonban ezeknél komplexebb. Ennek fő fókuszja a teljesítmény javítása a társadalom, a szervezet és az egyén szintjén.
- ⁷ Az ábra a TÁMOP 4.2.2.C-11/1/KONV „IKT a tudás és tanulás világában – humán teljesítménytechnológiai (Human Performance Technology) kutatások és képzésfejlesztés” című pályázat záró előadásán dr.

Kárpáti Andrea, Az elektronikus tananyag- és rendszerfejlesztés új megoldásai (elektronikus tanulási környezetek, digitális írástudás, mobiltanulás) projektynitő előadásán mutatták be az Eszterházy Károly Főiskolán, 2014. október 31-én.

⁸ A mutatóról bővebben olvashatunk a <http://digital-agenda-data.eu/datasets/desi/visualizations> oldalon.

⁹ Az egyes országok összesített eredményének kiszámolásához az Európai Bizottság szakértői súlyozták az egyes mutatócsoportokat és alcsoportokat. Az összekapcsoltságot és a digitális készségeket („humántőke”) tartják a digitális gazdaság és társadalom alapköveinek, így ezek 25-25%-át adják az összesített eredménynek (melynek maximális értéke 1). A digitális technológiák integráltsága 20%-ot nyom a latban, mivel az információs és kommunikációs technológiák használata a vállalati szektorban a növekedés egyik legfontosabb ösztönzője. Végül az online tevékenységek („internethasználat”) és a digitális közszolgáltatások külön-külön 15%-ot érnek. A DESI online eszköz rugalmas: a felhasználók igény szerint módosíthatják az egyes mutatók súlyozását, hogy lássák, hogyan befolyásolná ez a rangsorban elért helyezést.

¹⁰ Moore-törvénynek nevezzük a technológiai fejlődésben tapasztalt megfigyelést, amely szerint az integrált áramkörök összetettsége körülbelül 18 hónaponként megduplázódik. (Forrás: Wikipedia)

¹¹ A hazaihoz hasonló projekt valósul meg Máltában. Málta (Digital Malta 2014–2020.) Az Európai Digitális Menetrend célkitűzéseit valósítja meg Málta digitális állam projektje, amely a korábban említett 5 pillér mentén kívánja a digitális átállást megvalósítani a 2014–2020 közötti időszakban. A pillérek közül az emberi tőke dimenzióját szeretném ismertetni, mivel az oktatásban ennek érezhető a legközvetlenebb hatása mind a cselekvési tervet, mind az eredményeket illetően. Ennek keretében, a digitális állampolgárok képzéséhez kidolgozták a hallgatói előnyprogramot (students advantage scheme), valamint az e-Készségek Málta Alapítványt is létrehozták, illetve egy digitális készségeket fejlesztő mobil applikációt is megalkottak (park Majjistral), valamint a tanulói elhelyezkedés-programot (Student Placement Programme 2014), a Lányok és az IKT-programot hirdettek, valamint részt vesznek a nemzetközi Scratch programozói napon. Az iskolákban nagy hangsúlyt helyeznek a programozás oktatására és a későbbi IT-munkahelyeken történő elhelyezkedés esélyeinek növelésére. Az oktatási innovációk egy fontos területét aknázzák ki a diák start-up programok kapcsán, ahol a kreativitást igénylő vállalkozói szellemet versenyeztetik meg a fiatalok körében a digitális vállalkozások pillér kapcsán.

¹² vö. second digital divide, vagyis a második szintű digitális szakadék. (Nemzeti Infokommunikációs Stratégia 2014–2020, 35.)

¹³ Az iskolai digitális oktatás megújítási terve 2015. június. 17. <http://ivs.hu/projektek/digitalis-oktatasi-kialtvanly/>

¹⁴ A problémáról bővebben: Racsko Réka: Az információs műveltség szerepe és a digitális kompetencia fejlesztési lehetőségei: elvárások és eredmények hazai és nemzetközi viszonylatban. = Csizsár Imre, Kőmíves Péter Miklós (szerk.). Tavasz Szél 2014 / Spring Wind 2014 Konferenciakötet: IV. kötet. Szociológia és multidiszciplináris társadalomtudomány, pszichológia és neveléstudomány, hittudomány. Konferencia helye, ideje: Debrecen, Magyarország, 2014.03.21–2014.03.23. Debrecen: Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2014. pp. 382-392. (ISBN 978-963-89560-8-8)

¹⁵ vö. (Komenczi, 2009), (Forgó, 2009. 8-9.sz.)

¹⁶ Kis-Tóth Lajos: Pedagógiai kísérletek a személyre szabott, elektronikus tanulási környezetek kialakítására. = Gyakorlóiskolák Iskolaszövetségének VII. Országos Módszertani Konferenciája. Konferencia helye, ideje: Győr, Magyarország, 2012.10.11-2012.10.13. Győr: Palatia Nyomda és Kiadó Kft, pp. 141–150. (Kis-Tóth, 2012)

¹⁷ (Nemzeti Infokommunikációs Stratégia, 2014–2020) p. 52.

¹⁸ A funkcionálisan minimálisan szükséges 30 Mb/s Magyarországon csak az intézmények kevesebb, mint 10%-ában érhető el. Az intézmények 70%-a 10 Mb/s sávszélességgel sem rendelkezik.

¹⁹ (Nemzeti Infokommunikációs Stratégia, 2014-2020) (p. 77).: A digitális kompetencia pillérben arra törekednek, hogy szélesedjenek és mélyüljenek a közszférában dolgozók (közszolgálati alkalmazottak, köztisztviselők, pedagógusok stb.) digitális kompetenciái:

a köznevelésben pedagógus-munkakörben és a nevelő-oktató munkát segítő munkakörben, továbbá a felnőttképzésben dolgozók teljes körében 2016-ra;

legyen teljes körű az alapszintű digitális kompetenciák birtoklása;

a köznevelésben kerüljön sor az infokommunikációs oktatás újragondolásra az informatika, mint tantárgy esetében, mind pedig az infokommunikáció, mint szemléletmód, a tanulást segítő értékes kiegészítő eszköz tekintetében.

²⁰ Azok a fejlesztések lettek sikeresek, amelyek pedagógiai célokhoz kötődtek és eszközjelleggel tartalmaztak IKT eszközberuházást, tehát azok kötelezően beépültek a pedagógiai folyamatba, például a folyamatos technikai és módszertani inkubáció által.

²¹ vö. Moore-törvény

Irodalom

BRECKO, B. N. – KAMPYLIS, P. – PUNIE, Y. (2014). Mainstreaming ICT-enabled Innovation in Education and Training in Europe: Policy actions for sustainability, scalability and impact at system level. JRC. Scientific and Policy Reports. Seville: JRC-IPTS. doi:10.2788/5208, <http://ipts.jrc.ec.europa.eu/publications/pub.cfm?id=6361>

DEDE, C. – COBURN, C. – RESEARCHER, H. U. (2003). Rethinking scale: moving beyond numbers to deep and lasting change. Letöltés dátuma: 2015. 09. 15. Forrás: Microsoft Partner in Learning: <http://www.microsoft.com/education/demos/scale/index.html>

EU 2020, I. (2015. 06. 24). The Digital Economy and Society Index (DESI). Forrás: <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/desi>

EU Digitális politika. (2014). CCO: a kommunikációs szakemberek lapja, <http://cco.hu/szakmai-hirek/europa/74-eu-digitalis-politika>

Európai Bizottság. (2015. 02. 24). Mennyire digitális országban él Ön? A legfrissebb adatok szerint Európának van még mit fejlődnie. Forrás: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4475_hu.htm

FEHÉR P. – HORNYÁK, J. (2011). 8 óra pihenés, 8 óra szórakozás, avagy a Netgeneráció 2010 kutatás tapasztalatai. Ollé János (szerk.) II. Oktatás-Informatikai Konferencia. Tanulmánykötet. (p. 101–109.). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.

FORGÓ S. (2009. 8-9. sz.). Az új média és az elektronikus tanulás. Új pedagógiai szemle, p. 91–96.

Gartner. (2015. 02. 17). Gartner Highlights the Top 10 Strategic Technologies Impacting Education in 2015. Letöltés dátuma: 2015. 09. 15, Forrás: Gartner (Moore, Susanne): <http://www.gartner.com/newsroom/id/2994417>

GULYÁS E. (2015.). E-biblioterápia, egy új módszer az általános iskolai gyakorlatban. Iskolakultúra, 127-137.

IVSZ. (2015. 06. 17). Az iskolai digitális oktatás megújulási terve. Forrás: <http://ivsz.hu/projektek/digitalis-oktatasi-kialtvany/>

KIS-TÓTH L. (2012). Pedagógiai kísérletek a személyre szabott, elektronikus tanulási környezetek kialakítására. = Gyakorlóiskolák Iskolaszövetségének VII. Országos Módszertani Konferenciája. Konferencia helye, ideje: Győr, Magyarország, 2012.10.11-2012.10.13. Győr: Palatia Nyomda és Kiadó Kft, p. 141–150.

KOLTAI A. (2010). A kistigrisek nagyugrása mobilkommunikáció evolúciója Gartner hiperciklus-elmélete alapján. Információs társadalom. Társadalomtudományi folyóirat. 10. évf. 3-4. sz. p. 7.

KOMENCZI B. (2009). Elektronikus tanulási környezetek. Budapest: Gondolat Kiadó.

LENGYELNÉ T. M. (2014). Az információs és kommunikációs technológiák mint tanulástámogató rendszer. KÖNYV ÉS NEVELÉS. 16:(1) p. 86–95.

LIBERTY, G., – EUROPE, T. (2014). Is there a job in ICT for me? Letöltés dátuma: 2015. 09. 10. Forrás: Grand Coalition for Digital Jobs: <http://getonlineweek.eu/ict-jobs/>; <http://eskills4jobs.ec.europa.eu/>

MATISZ: Az európai digitális menetrend. (2010. 05. 19). Letöltés dátuma: 2015. 01. 05. Forrás: A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK. Az európai digitális menetrend: http://www.matisz.hu/uploads/media/digitalis_menetrend_com2010_0245hu01.pdf; http://www.matisz.hu/Hir.30.0.html?&tx_ttnews%5Btt_news%5D=1001&tx_ttnews%5BbackPid%5D=21&cHash=05efc7e265 (2014–2020). Nemzeti Infokommunikációs Stratégia. Országos stratégia, Budapest.

OLLÉ J. – LÉVAI D. (2013). Digitális állampolgárság az információs társadalomban. Budapest: ELTE EÖTVÖS KIADÓ EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM.

RIBBLE, M. (2011). Digital Citizenship in Schools. Second Edition. Eugene, Oregon, Washington, D.C.: International Society for Technology in Education.

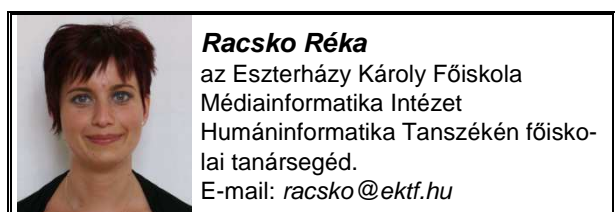
ROBINSON K. (2006). Az iskola megöli a kreativitást. Letöltés dátuma: 2012. 11. 22. Forrás: TED: URL: https://www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill_creativity?language=hu

Time/Qualcomm TIME Invention Poll, in Cooperation with Qualcomm Summary. (2013). Forrás: <https://www.qualcomm.com/invention-poll>

Kutatási forrás

A tanulmány a TÁMOP-4.2.1.D-15/1/KONV-2015-0013 Kutatás, Innováció, Együttműködések – Társadalmi innováció és kutatási hálózatok együttműködésének erősítése az Eszterházy Károly Főiskola, a Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Nonprofit Kft. és az Agria TISZK Közhasznú Nonprofit Kft. együttműködésével című pályázat támogatásával valósult meg.

Beérkezett: 2016. I. 29-én.

Lendvay Miklós

Országos Széchényi Könyvtár mint az országos szolgáltatások könyvtára

Évszázados gyűjtemények nyilvánossá tétele és már csak digitálisan létrejövő tartalmak begyűjtése és szolgáltatása: a több mint 200 éves nemzeti könyvtár sokszínű feladatokkal kell megbirkózzon. Egy olyan korban, ahol a könyvtár és könyvtáros szerepe gyökeresen újrafogalmazódik. Új fogalmak jelennek meg: webaratás, digitális könyvtár, kreatív közösségi közreműködés, digitális bölcsészet és filológia... Az információs technológia és a közösségi együttműködés formáinak drasztikus átalakulása közepette milyen szerepe lehet az OSZK-nak az országos rendszerek kialakításában, és a nemzetközi együttműködésekben való részvételben?

Tárgyszavak: nemzeti könyvtár; Magyarország; dokumentumgyűjtemény; kulturális szolgáltatás; digitális könyvtár

„Ahol minden könyv megvan.” Ez a mondat az, amely a legjellemzőbb a nemzet könyvtárának törekvésére: összegyűjteni és a széles nagyközönség számára elérhetővé tenni minden publikációt, ami a magyar kultúra területén, illetve a magyar kultúrával összefüggésben megjelenik.

Ez az egyszerű kijelentés az utóbbi években radikális változásokon megy át a világ majd minden könyvtárában és kulturális szolgáltató intézményében egyaránt. Mit jelent az *ahol?* Mit jelent a *minden?* Mit jelent az, hogy *megvan?*

Az elmúlt évtizedek információs technológiai fejlődése megváltoztatta az információ feldolgozásának módját is, de legradikálisabban az információ elérésének módja és igénye változott. A könyvtárak sok olvasója egyre jellemzőbb módon először az interneten elérhető tartalmakhoz fordul. Megjelentek új, mobil eszközök, az internet szinte bárhol elérhető. Az információs technológia forradalma a személyes kommunikáció mellett a kulturális intézményekre és archívumokra is jelentős hatást gyakorolt. A gyűjteményi alapfunkciók fokozatosan újabbakkal bővültek és az intézmények tudásgeneráló és közvetítő szerepe egyre szélesebbé vált. A múzeumok, archívumok, levéltárak, könyvtárak gyűjteményei egyre nagyobb mennyiségben és javuló minőségben válnak elérhetővé a digitális tér új platformjain.

Az elmúlt években országos szolgáltatások jöttek létre – a gyűjtemények speciális, integrált rendsze-

rei biztosítják az állományadatok gyarapítását, lekérdezését, más adatokkal, névterekkel való integrálását.

Mennyire felel meg az *Országos Széchényi Könyvtár* a kitüntetett, nemzeti könyvtári szerepének mint digitális könyvtár? Hogy néz ki a könyvtár adatbázisokat tartalmazó adattérképe? Milyen módon kapcsolódik ez az országos adathalmazhoz?

Hogyan lehetséges országos rendszereket építeni úgy, hogy a különböző gyűjtemények metaadatrendszerei összeérjenek és a felhasználó számára a lehető legmegfelelőbb megoldásokat eredményezzék? Az Országos Széchényi Könyvtár miként lehet kezdeményezője és minőségi metaadat „ellenőre” az országos könyvtári fejlesztések jövőbeli irányvonalainak?

A közvetlen, eszközzintű technológiának – az infrastruktúrán és az adatszervezésen túl – milyen mélyebb, strukturális, távlati hatása van és lehet az OSZK-ra, és ezen túl a teljes magyar könyvtári struktúrára?

Írásom a fenti kérdéseket járja körbe, pillanattfelvettelt mutatva az OSZK jelenlegi adattérképéről és alternatívát javasolva a felhőben lévő adatok, az összeérő metaadatrendszerek, az országos fejlesztések jövőbeli lehetséges útjára vonatkozóan.

Bár a megoldási mód az idők során drasztikusan átalakult, a nemzeti könyvtár feladata mindvégig

ugyanaz maradt: gyűjtés, feldolgozás, megőrzés, szolgáltatás. A technikai fejlődés ennek minden egyes mozzanatát alapjaiban alakította át. És a gyakorlat késve követi a lehetőségeket és kihívásokat.

„Ahol minden megvan.” Mit gyűjt a könyvtár?

A nyomtatásban kiadott könyvek száma csak lassú mértékben csökken, a példányszám viszont jelentős visszaesést mutat. A publikálás folyamata egyszerűsödik, és a megjelenő művek, kiadványok, digitális kéziratok száma exponenciálisan nő. A minőségi válogatást korábban a kiadók munkatársai, a folyóiratok szerkesztői végezték, a hitelesség szintjéről és a tudományos kidolgozottságról, a minőségről a kiadó profilja is orientációt adott. Ez a fajta „cenzúra”, válogatás és minőségi gondozás az új keletű médiákban nem létezik vagy csak nagyon ritkán adott, általában nincs rögzített elveken alapuló központi minőségi szűrés. Ez is átalakult, az újonnan kialakuló közösségi platformokon az előzetes vizsgálat helyett egyfajta publikálás utáni közösségi ítéletalkotás jött létre: azaz a tartalmak keresettsége, a kedvelések, megosztások, az olvasói megjegyzések száma és minősége ad valamelyest orientációt.

Elégge újfajta az a publikálási forma, amely kialakult a nyomtatott formátum mellett. Megjelent és robbanásszerűen szaporodik a digitális formában is, sőt a néha már csak digitálisan megjelenő mű. A naprakészséget követelő műfajokban – mint amilyen hagyományosan az újság, a rádió-televíziós tájékoztatás, a reklám – fokozatosan a neten való publikálás veszi át a vezető szerepet – külföldön erőteljesebben jellemző ez, hazánkban tendenciájában jelentkezik. Másrészt (sokak számára talán meglepő módon) ma már verseket is elsősorban az interneten publikálnak és többnyire csak ott érhetőek el.

Az információforrások sokszor nem véglegesített formában születnek, hanem adatbázisokban tárolt változó komponensekből generálódik tartalmuk. Ezek a tartalmak az online felületeken tetszőleges részletességgel, a kapcsolódásokat is tartalmazó módon, teljes szövegükben kereshetően és indexelve válnak elérhetővé az olvasó számára. Az OSZK Digitális Filológia Osztálya ennek értelmében alakítja ki – és részben már szolgáltatja is – az irodalom, a történelem és a nyelvészet kutatási eredményeit és szövegeit.

A digitális szerkeszthetőség a szerzők munkamódszerét is átalakítja: míg korábban a publikáció

egész ívét meg kellett fogalmazni papírra vetése előtt, hogy azután az írógépbe fűzött papíron véglegesedjen írott formában a tartalom, most töredékek összerakásával, a szövegszerkesztők flexibilitását kihasználva, gondolatfoszlányokból lehet építkezni. Gondolkodni, gondolatokat fűzni, következtetéseket levonni is másképpen kell és lehet.

Az internet jelentős mennyiségű kulturális tartalmat szolgáltat, ezzel bekerül a magyar és a magyar vonatkozású internetes tartalom is a nemzeti könyvtár gyűjtőkörébe. A webaratással nyert tartalom nemcsak technikai, hanem filozófiai kihívás elé is állítja a könyvtárat: mit, milyen rendszerességgel gyűjtsön és milyen jellegű szolgáltatásként bocsássa azt a felhasználók rendelkezésére

Miközben az online világ fő tendenciája a közösségi tulajdonlás, azaz az ingyenesen hozzáférhető tartalmak és eszközök számának növelése, addig a jogok szabályozása hosszú idő óta változatlan. A szerzői jog a szerző halála után 70 évig szerzői jogdíjkötelesként tekint egy adott művet, s emellett a kiadók jogai még összetettebbé és hosszabb időtartamúvá tehetik a helyzetet. A jogkezelők feladata a jogdíjak összegyűjtése és kifizetése. Szabadalmak esetében 20 évre védi le a feltaláló a találmányát – a szerzői jogok esetén ez a szerző halálát követően 70 év, miközben az ilyen tartalmak azonnali felhasználásának igénye egyre növekszik. A szerzők maguk is azt szeretnék, hogy alkotásaik minél több emberhez, minél egyszerűbb módon és a lehető leggyorsabban jussanak el. Érdemes felülvizsgálni, hogy ugyanúgy aktuális-e ez a korlátozás ma is, mint bevezetésének idején volt? A 21. század forradalma nem elsősorban az információ, hanem a hozzáférés forradalma: az azonnali elérés és hasznosítás eszközei adottak, ennek egy fontos része a szerzői jogok online kezelésének megszületése, illetve a kezelés egyszerűsítése.

Ezen a területen az OSZK vezetésével egy jelentős kezdeményezés indult el: az Elektronikus Dokumentumküldés Országos Rendszere, Adatbázisa és Dokumentumtára (ELDORADO). Ez a rendszer képes lehet majd rá, hogy ne csak tisztázza a mű szerzői jogi státuszát, hanem meg is vásárolja a felhasználási jogot a dokumentum digitalizálását igénylő megbízó kérésére.

„Ahol minden megvan.” Hol van a könyvtár gyűjteménye?

A hagyományos raktárépületek és polcok mellé az OSZK szervertermének tárhelyei, az NIIF szolgál-

tatásai, a partnerintézmények tárolói és rendszerei is felsorakoznak. Az állomány nagy része fokozatosan felköltözik a felhőbe, a digitális világba, a virtuális térbe. Nemcsak a fizikai állomány katalógusai, keresői, hanem az eltárolt és szolgáltatott digitális tartalmak is.

A digitális gyűjteményépítés legnagyobb kihívása, hogy a válogatás, a rendszerezés, a katalogizálás és a tárolás is folyamatosan megújuljon. A nézetek, a formátumok kérdése alapvető: milyen módon kell megvalósulnia a visszakereshetőségnek, a tárolás szerkezetének – azaz milyen adatok alapján legyen elérhető a dokumentum? Az egyszerű, néhány kulcsszavas kereséstől a szemantikus web jelentésalapú adatkapcsolatai adta többnyelvű kereshetőségen át a teljes szövegben való keresés lehetőségéig nagyon széles a keresési lehetőségek skálája. A tárolás kihívása nemcsak a növekvő tárhelyigény, hanem a technológiák megújulása is, amely a tárolók folyamatos karbantartását, védelmét, cseréjét, illetve a kódolás és titkosítás modern eszközökre való optimalizálását jelenti. Ha ez nem átgondolt és nem folyamatos, könnyen előállhat az adatvesztés: nemcsak a tárhelyek összeomlásával, de a formátumok, valamint az őket kezelő szoftverek kiöregedésével is. Folyamatosan biztosítanunk kell, hogy a tárolt, titkosított tartalmak visszafejthetők maradjanak. Sokan azt gondolják, hogy a fizikai tárolás veszélyeztetett, a digitális megőrzés örök. A digitális megőrzés legalább annyi (vagy még több) törődést és befektetést igényel: áramellátást, stabil és megfelelő hőmérsékletet, az adatvesztés elkerülését, az eszközök felügyeletét és korrekcióját, a szoftverek frissítését stb. Némely szempontból ezek az adatok és dokumentumok még sérülékenyebbek, emiatt tükrözésük és több példányban való gondos tárolásuk elengedhetetlen.

„Ahol minden megvan.” Mit jelent, hogy megvan?

Elsősorban azt, hogy a mű (szöveg, kép, térkép stb.) valamilyen megvalósulása (nyomtatott, digitalizált, digitális, szöveg vagy más tekintetben strukturáltan, esetleg változataiban is feldolgozott stb.) rendelkezésre áll, és ez valamilyen struktúrában hozzáférhető.

A legtöbb tartalom a 21. században már eleve digitális formában születik (pl. szövegek, fotók), ezekből néhányat kinyomtatnak papírra is, és ezek közül néhányat ismét digitalizálnak azért, hogy állományvédelmi célból megvédjék, vagy hogy

hozzáférhetőbbé tegyék őket. Az igazi áttörést azonban azok a fajta repozitóriumok jelentik majd, ahol nem a mű digitális képe, hanem a szöveg struktúrája jelenik meg, adatkapcsolataival, változataival, történetével, szerkezetével. Ahol a szöveg adatbázisszerű kapcsolódásokkal rendelkezik, és eleven életet él, változó szerkezetével, más és más nézőpontból újabb jelentésrétegekkel gazdagodva. A világ felépítettsége, megformáltsága tükröződik a nyelvi leírásban és megjelenésben; struktúrája, olvasható szövege ezekben válik a legnyilvánvalóbbá: a teremtett világ jelentéstartalma a maga komplex összefüggéseiben itt látható meg és ismerhető fel a legkönnyebben.

A korábban őrzött, zárt, kevés privilegizált személy számára hozzáférhető „ezoterikus” tudás nyilvánossá, felfedetté, „exoterikussá” válik. Mivel minden tudás és információ annyira hasznosul, amennyire elérhető, a tartalmak nyilvánossá tétele alapvető funkciója a nemzet könyvtárának. A könyvtári világkatalógus megalkotójának és üzemeltetőjének, az OCLC-nek a jelmondata: Amit tudunk, az megosztásra vár! Akár jogvédett, akár közkinccs, minden elérhető helyi olvasásra a könyvtárban és az EDORADO pontokon (a jogvédettek egyidejűleg csak egy helyen). Sőt, látássérültek számára speciális szoftverek olvassák fel a szövegeket. Bár a gyűjtőkör nagy, és a gyűjtés átfogó, a tartalmak jelentős része már nem feltétlenül járja meg a könyvtár berkeit. A könyvtárak állományának nagy része nemcsak helyben, hanem távolról is publikus.

Mit tud a könyvtár hozzátenni a szereplők közötti kommunikációhoz? Hogyan közvetít a szerzők, kiadók, jogkezelők, olvasók között?

Az interneten nagyon sok minden fellelhető, kereshető. A könyvtár nagy előnye, hogy egy strukturált katalógusban, ellenőrzött tartalmakat szolgáltat, és a védett tartalmak esetében a jogtisztázást is elvállalja. A keresés megfelelő behatárolása szempontjából nagyon fontos, hogy jelezzük a dokumentumok hitelességét, amely lehetőleg a katalogizálás és a tartalom minőségére is tartalmazzon utalásokat. Ideális helyzet, amikor a keresés során szűkíthető a gyűjtemények köre és a hitelesség szintje egyaránt. A hitelesség megállapítása és jelzése összetett folyamat: könyvtárosok, tudósok, szakértők együttműködését feltételezi, amelynek folyamatait speciális szoftverekkel kell segíteni. Nemcsak az intézmények keretein belül dolgozók képesek ehhez értékes módon hozzájárulni, hanem önállóan dolgozó tudósok is, amenny-

nyiben távolról is elérhető eszköz áll a rendelkezésükre és az ellenőrzés folyamata is jól definiált és megvalósított.

Az OSZK minden forgalomban levő hagyományos könyv és folyóirat gyűjtője, és ezen felül nagyon sok speciális kulturális kincs letéteményese is. A törzsgyűjteménynek és a különgyűjteményeknek a katalógusokban való feldolgozottsága egyaránt magas fokú, a katalógus hiteles, megbízható adatokat tartalmaz. Több mint száznyolcvan gyűjteményt őriz a könyvtár. A következő fontos lépés lesz a katalógusok kereshetővé tétele, és a gyűjtemények digitális formában való szolgáltatásának kiépítése (1. ábra).

A legjelentősebb magyarországi könyvtárak egy-egy területbe tömörülve létrehozták a Magyar Országos Közös Katalógust (MOKKA). Ebben a feldolgozott gyűjtemények katalógusrekordjait egyesítik. Lehetséges fejlesztési irányként elképzelhető, hogy ezeket a katalógusokat több könyvtárra és több gyűjteményre is kiterjesztik, valamint az, hogy a digitális tartalmak közvetlenül a katalógus alapján elérhetővé válnak. Az ELDORADO rendszer a MOKKA katalógusára építve bármilyen, a katalógusban szereplő dokumentum esetében képes lesz felkutatni az ország csatlakozott könyvtáraiban fellelhető eredeti dokumentumot, és ha az még nem létezik digitális formában, ajánlatot tesz a megrendelőnek a digitalizálásra. Amennyiben a megrendelő az ajánlatot elfogadja, akkor a dokumentum digitálisan elérhetővé válik minden könyvtár és minden további megrendelő számára.

Együtműködés és összefogás

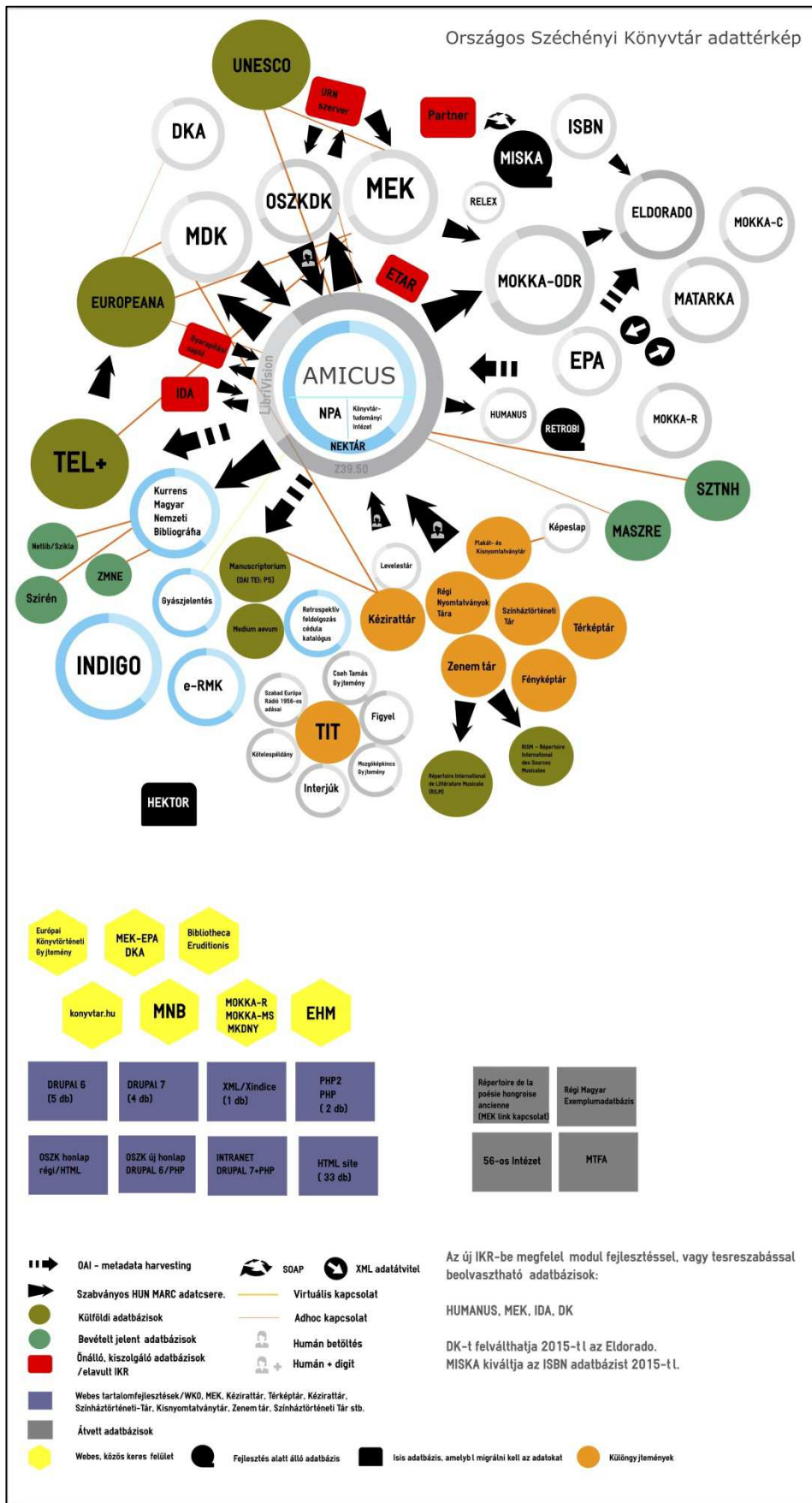
A MOKKA és az ELDORADO jó példája az országos együtműködésnek. Az összefogás és együtműködés a 21. század egyik legfőbb tendenciája. Ahogy az élővilág fajainak 80%-ára is az jellemző, hogy környezete nélkül nem létezhetne, csakis szimbiózisban képes túlélni, ez igaz a könyvtárakra is: nem verseny ez, nem az erősebbek, hanem az együtműködésre képes intézmények tudják a legtöbbet nyújtani társaiknak, olvasóiknak, saját maguknak.

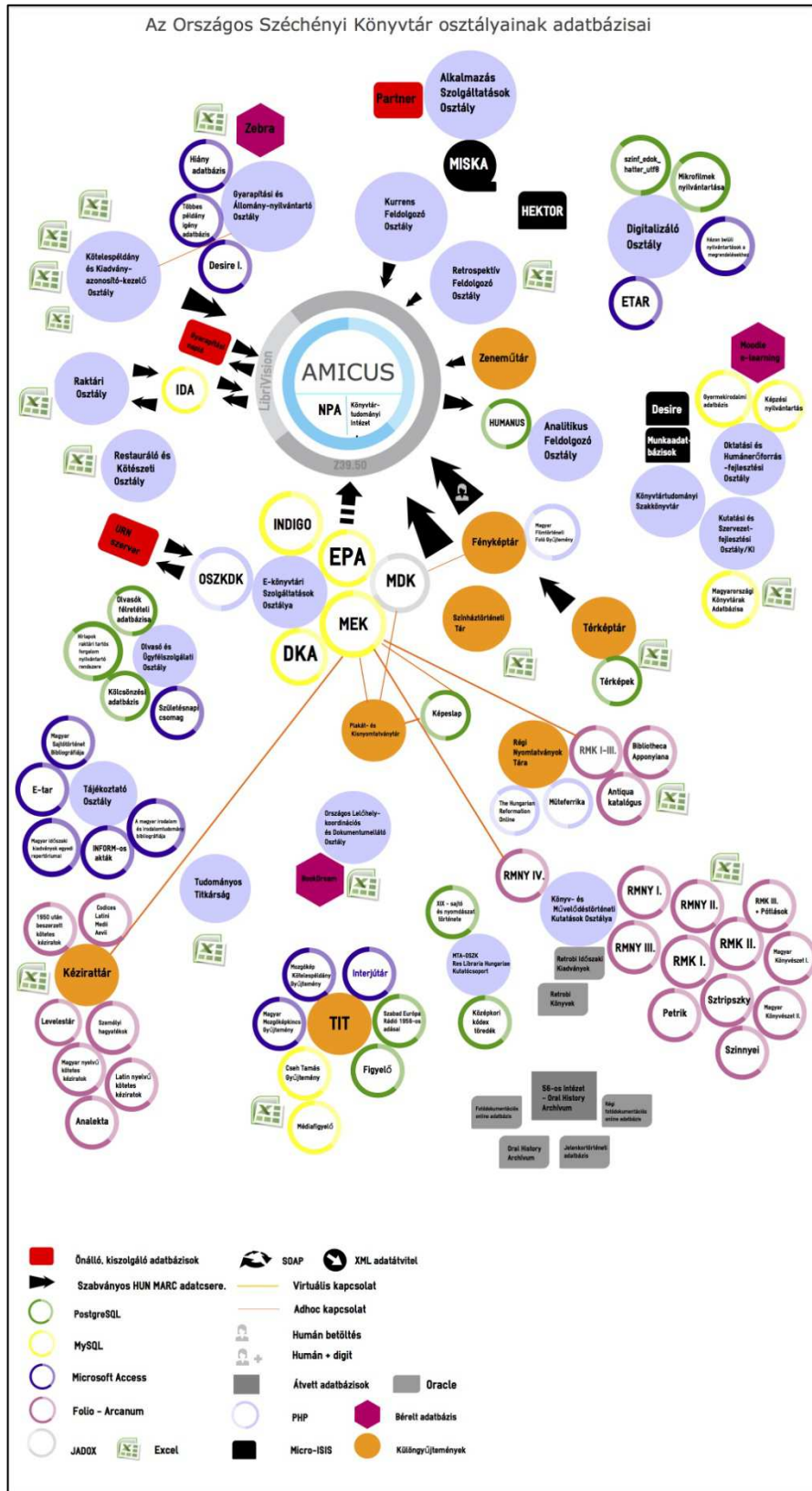
A szoftverfejlesztésnek is ez a fő iránya: a nyílt forráskódú, közösségi fejlesztésű és sokszor közösségi finanszírozásban született rendszerek jellemzik a 21. század szoftvereit. A privát gyűjteményeket felváltják a közösségek által ápoltság és

feltöltött gyűjtemények, amelyek sokszor nemcsak a gyűjtőket, hanem a crowdsourcing (kreatív közösségi közreműködés) eszközeivel az együtműködésre hajlandó civil embereket is bevonják a feldolgozási folyamatba. Az állami finanszírozású OSZK-nak képesnek kell lennie olyan rendszerek kifejlesztésére és üzemeltetésére, amelyek mindegyik résztvevő együtműködését stimulálni és bátorítani tudják – olyan platformokat teremtmeg, melyek ezeket a törekvéseket integrálják és hatékonyra teszik, és egyúttal becsatornázzák azokat az európai és a világszintű gyűjteményekbe.

A jövő az intézmények, szolgáltatók és felhasználók széles körű összefogása és a közös jövő egyeztetéseken alapuló alakítása, annak érdekében, hogy az őrzött kincsek ne csak állományvédtettek legyenek, hanem széles körben szolgáltatottak is. Ne csak a szociális médiában legyen aktív és interaktív a társadalom, hanem a könyvtári feladatok ellátásában is. A felhasználó ne csak fogyasztónak érezze magát, hanem egyben szolgáltatónak is, aki a maga képességei és ismeretei szerint képes hozzájárulni a gyűjtemények hiányzó darabjainak megtalálásához, azok leírásához és az adatok ellenőrzéséhez, kiegészítéséhez. Ennek a folyamatnak fő pilléreit a könyvtárnak kell megteremtenie: a bizalmat, a struktúrákat és a szakértelmet. Szakembereknek kell megalkotniuk a legmegfelelőbb informatikai struktúrákat és a logisztikát: együtműködő, közösségi módon. Bizalommal kell fogadni a felajánlásokat, legyen az bármilyen fajta hozzájárulás a közös feladathoz. Be kell vonni ebbe a tartalom előállítóit is és a tartalomszolgáltatókat is, hogy a szerzői jog és a tartalom tulajdonlása (kié is az adat, amely a felhőben lakik?) minden szereplő számára kielégítő módon tisztázódhasson.

A könyvtár fizikai létében is átalakulóban van, más terek szükségesek a megújult funkciók ellátására. A könyvtáros a könyveket őrző „örangyalból” „vezérlő angyallá” kell változzon, aki a keresőket kalauzolja. A hagyományos olvasótermek is egyre inkább közösségi funkciókat látnak el, nemcsak a művekkel, hanem a közösségekkel, az emberekkel való találkozások fontos színtereivé válnak. A könyvtár a történelemben sosem kizárólag az olvasás helye volt, hanem az elmélyült munka, az írás és alkotás helyszíne. Ezt a szerepét a távoli elérés nem tudja helyettesíteni – elengedhetetlen szükség van a könyvtárakra!

1. ábra Az OSZK adattérképei, különféle nézetekben, 2015 eleji munkaállapot (dr. Seres Szilvia munkája)

A 21. század forradalma csak részben technikai jellegű. A legnagyobb és hatásában legerősebb forradalom az együttműködés módjaiban történt változás. Jelentkezett egy emberi igény a közösségi teremtésre, kommunikációra, megosztásra, egymás támogatására, és a technika megvalósította ezt, a felmerülő igény alapján. Közösségek valósították meg, közösségi módon. A közösség bölcsessége mindig nagyobb, mint az egyes emberek bölcsessége. Nagyobb kihívás az egymással való egyeztetés, mint az önféjű döntések, miközben igaz a megfigyelés: „Ha gyorsan akarsz haladni, menj egyedül! Ha messzire akarsz jutni, menjetek együtt!”

A francia forradalom hármasszempontja a könyvtárainkban is megvalósításra vár, törekednünk kell erre, hogy a három alapelv a saját szférájában érvényre jusson: szabadságot a szellemi életben, egyenlőséget a jogban, testvériséget az üzleti életben! A szellemi életben mindenkinek szabadon, merészen kell alkotnia, nem korlátozva önmagát és az alkotótársakat a konvenciók és a járt utak által. A jogban nem lehetnek kiváltságok, előjogok, mindenkinek azonos eséllyel kell részt

vennie az együttműködésben. Az üzleti életben a kölcsönös tisztelet és egymás előnyeinek a figyelembe vétele alapvető, az igazán előre vivő morális és lelki hozzáállás. Ahhoz, hogy ez kiteljesedhessen, a könyvtáraknak nem elszűnve kell a bekövetkező változást, hanem élére kell állniuk a fejlődésnek, és vezetniük kell azt. Minden adottságunk megvan ehhez, s ha képesek bevinni a közösség teremtő erejét, akkor a szellemi tartalmak és tettek hatalmas potenciálját nyitják meg a közösségek irányába. És evvel beteljesíthetik valódi hivatásukat, a kultúra letéteményeseként a kultúra alkotóivá és továbbvivőivé válhatnak.

Beérkezett: 2016. I. 24-én.

Írorszáiban épít számítógép-központot a Facebook

A Clonee városában felépítendő centrum immár a Facebook második európai számítógép-központja lesz.

Az új centrumot a konszern Dublintól északra hozza létre. Az első az északi sarkkörnél, a svédországi Lulea mellett található és az elhelyezkedésének köszönhetően a hideg sarkköri szelet használják a szerverek hűtésére, s a közeli vízerőmű látja el árammal a létesítményt. Most a Facebook egy olyan új számítógép-központot akar építeni, amely egyszerre hatékony, progresszív és fenntartható. A létesítményt kizárólag megújuló forrásokból származó árammal működtetnék – ezt *Tom Furlong*, a társaság infrastruktúrákért felelős alelnöke jelentette be blogbejegyzésében.

Clonee ideális helyszín, ami a stabil írországi szélviszonyoknak köszönhető, így ugyanis elegendő megújuló energia áll rendelkezésre. A Facebook 2018 végéig az infrastruktúrái működtetéséhez szükséges energia felét megújuló forrásokból szeretné beszerezni. Az új írországi centrumban szerepet kapnak majd az óriáscég által életre hívott Open Compute projekt keretében kifejlesztett technológiák. Ez a kezdeményezés korábban kifejezetten azért indult, hogy világszerte elterjedjenek a hatékonyan működő számítógép-központok.

/Forrás: <https://sg.hu/cikkek/117089/irorszagban-epit-szamitogep-kozpontot-a-facebook/>

(B. Bné)

Görögh Edit

Az OpenAIRE 2020 projekt ismertetése¹

Tárgyszavak: Európai Unió, nyílt hozzáférés

Bevezetés

Globális társadalmunkban, ahol a fizikai és időhatárok elvesztik elsődleges jelentőségüket, az információs és kommunikációs technológiák és folyamatok szerepe felerősödik a gazdasági és szociális diskurzusokban. Az információt és tudást alapvető értéként kezelő stratégia, a tudásmenedzsment az üzleti szféra után az oktatási intézményekben is népszerű működésszervezési alapelvvé vált. A sikeres tudásmenedzsment-politika olyan környezetet teremt, amelyben az információ értéként kerül megosztásra és újrafelhasználásra. Ennek alapja a különféle döntéshozói folyamatok harmonizálása egy intézményen belül, mint például új tudás létrehozása, jelenlegi források felmérése, információ disszeminációja és a hatás mérése.

Annak érdekében, hogy feladatait hatékonyan, naprakészen, illetve a kutatók és a diákok változó igényeit követve tudják ellátni, az egyetemi és kutató könyvtáraknak követniük kell az információtechnológiai fejlesztéseket és a tudományos kommunikációt formáló trendeket. A *Debreceni Egyetemi Könyvtár* figyelemmel kíséri a tudományos könyvtárszakmai fejleményeket nemzeti és nemzetközi viszonylatban is. A DEENK munkatársai különböző nemzetközi konferenciákon és workshopokon vesznek részt, illetve számos európai finanszírozási programban (OpenAIRE, COAR) és projektben (VisegradFund, HURO) tájékozódnak a legfrissebb szakmai fejleményekről, amelyek irányt mutatnak a könyvtárban tervezett fejlesztések számára.

Az OpenAIRE program

Nemzetközi viszonylatban jelentős szerepet játszik a nyílt tudomány értékeinek megerősítésében az

Európai Unió által támogatott OpenAIRE (Open Access Infrastructure for Research in Europe) program, amely egy európai országok összefogásában létrejött open access projekt (nyílt hozzáférés projekt). A projekt fő célja az open access program támogatása, amit az *Európai Bizottság* 2008 augusztusában indított. Ez a hároméves, ambiciózus, 7. keretprogram által finanszírozott kezdeményezés 27 európai országból 38 partnerintézmény közreműködésével indult útjára. A részt vevő kutatók vállalták, hogy a meghatározott kutatási témákban (Egészségügy, Energia, Információs és kommunikációs technológiák, Környezetvédelem, Társadalomgazdaságtan és humán tudományok, Kutatási infrastruktúrák, Tudomány a társadalomban) publikációikat nyílt hozzáférésű intézményi repozitóriumokba töltik fel, és ehhez az OpenAIRE projekt biztosítja az alapfeltételeket és a helpdesk szolgáltatást.

Az OpenAIRE projektre épülve, és annak folytatásaként 2011 decemberében útnak indult az OpenAIREplus projekt. A két és fél éves futamidejű, 33 ország közreműködésével induló projekt elsődleges célja egy olyan infrastruktúra kialakítása volt, amelyben lehetőség nyílik a nyílt hozzáférésű publikációk és a hozzájuk tartozó kutatási adathalmazok összekötésére.

2015. január 1-jén vette kezdetét az OpenAIRE program következő fejezete, az OpenAIRE 2020. A 42 hónap futamidejű program több mint 50 partner részvételével indult útjára. Az OpenAIRE mára

¹Elhangzott 2016. március 2-án az OpenAIRE konferencián.

egy összetett, több projektet is magába foglaló programmá nőtte ki magát.

A program elsődleges céljai közé tartozik (1) az interoperabilitás növelése a kutatási források között, (2) a Horizon 2020-ban megjelent open access mandátumok támogatása, (3) a tudományos kommunikáció új formáinak tesztelése, illetve a nemzetközi együttműködések megerősítése.

NOAD hálózat

Az OpenAIRE program egyik alapköve az európai intézményeket összekötő és a kutatási eredmények nyílt hozzáférésű publikálását támogató NOAD (National Open Access Desk) hálózat. Magyarországon a Debreceni Egyetem Könyvtára látja el az OpenAIRE helpdesk feladatokat, amelyek közül elsődleges szerepet játszik a nyílt hozzáférésű publikálás megerősítése intézményi és nemzeti szinten. A program előrehaladtával a NOAD feladatok köre is bővült: az érdekképviseleti tevékenységek – útmutatók és tájékoztatók készítése, OpenAIRE anyagok fordítása és terjesztése mellett, hangsúlyos szerepet kapott a kapcsolattartás és kommunikációt finanszírozó testületekkel, az intézményi döntéshozókkal, a kutatási adatkezelés támogatása, és az open access publikálás integrálása az intézményi politikákba.

Research Data Pilot

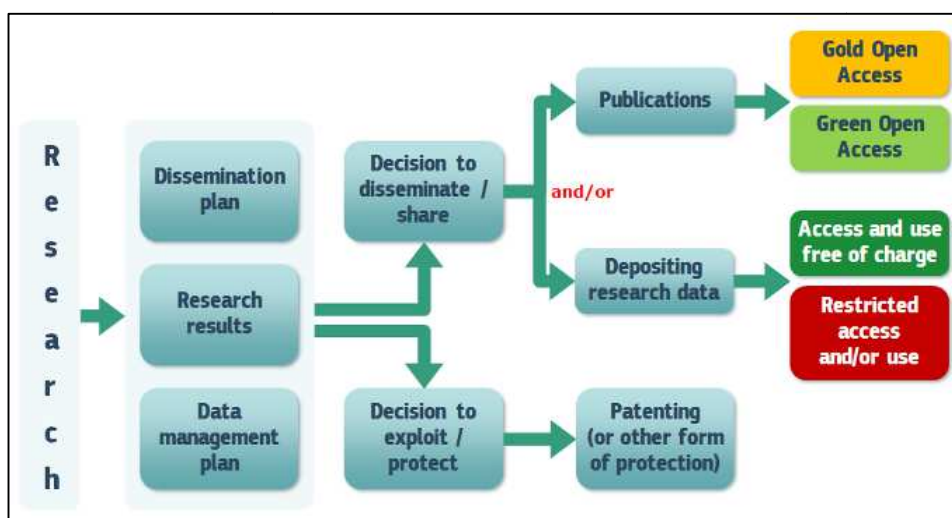
Az OpenAIRE célul tűzte ki a nyílt hozzáférés kiterjesztését a tudományos publikációk mellett a kutatási adathalmazokra is. A program keretén belül egy új kezdeményezés is újtára indult: a Research

Data Pilot. A kutatási adatkezelés alapelveit a Horizon 2020 keretprogram fogalmazza meg. A keretprogramban meghatározott irányelvek hangsúlyozzák a kutatási adatok biztonságos megosztását és az adatok minőségének biztosítását.

A keretprogram pontosan meghatározza a Research Data Pilotban részt vevő projektek számára a teljesítendő feladataik és tevékenységeik körét. A teljesítések monitorozására a Horizon2020 keretében kerül sor azzal a céllal, hogy a pilot eredményeit a kutatási adatok kezelését szabályzó politika kidolgozásában használják fel a jövőben.

A finanszírozott projektek feladata egy kutatási adatkezelési terv (DMP-Data Management Plan) készítése, amelynek tartalmaznia kell információkat arra vonatkozóan, hogy hogyan kezelik a kutatáshoz kapcsolódó tudományos adatokat a projekt ideje alatt, illetve a projekt zárása után, milyen típusú adatokat fognak gyűjteni, létrehozni és feldolgozni, milyen módszert és szabványokat fognak használni, hogyan gondoskodnak az adatok archiválásáról, illetve milyen mértékben kívánják az adatokat megosztani és nyíltan hozzáférhetővé tenni.

Bár a pilotban résztvevő tudományterületek köre meghatározott a 2016/2017-es munkaprogramban, a jövő évtől a kutatási adatkezelés kötelezettsége kiterjed minden Horizon 2020 által finanszírozott projektre. Lehetőség van a pilotban való részvétel lemondására, ha a projekt például nem generál kutatási adatot, vagy szerzői jogi kötelezettségek miatt a kutatási adatokat nem lehet megosztani (pl. szabadalom) (1. ábra).

1. ábra A nyílt hozzáféréssel szemben támasztott követelmények

Az OpenAIRE program segítséget nyújt a H2020 keretprogramban megfogalmazott követelmények teljesítésében: ösztönzi a kutatási adatok repozitóriumokba való feltöltését, és az adatokhoz való nyílt hozzáférés biztosítását.

FP7 Gold OA Pilot

Az OpenAIRE program keretében egy másik, az nyílt hozzáférésű publikálás megerősítését célzó projekt indult útjára, a Gold OA Pilot (arany utas nyílt hozzáférésű publikálást támogató kezdeményezés). A kétéves futamidejű program lehetőséget biztosít a lezárult FP7 projektek számára, hogy nyílt hozzáféréssel publikálják tudományos eredményeiket open access folyóiratokban. A program célja az APC (ArticleProcessingCharges) díjak finanszírozása mellett a publikálási szokások felmérése is.

A kezdeményezés keretében olyan FP7-es projektek eredményeként született közlemények publikációs költsége támogatható, melyek 2014. január 1. után fejeződtek be és az adott közlemény a projekt befejezésétől számított 2 éven belül jelenik meg. A közleményeknek „goldopenaccess” módon kell megjelenniük, illetve a megjelenést követően a közleményeket PDF/A formátumban repozitóriumban kell elhelyezni. Az OpenAIRE webportál részletes tájékoztatót ad a pályázás követelményeiről és menetéről.

Összefoglalás

Az OpenAIRE program egy 520 interoperábilis és minősített repozitóriumból és open access folyóirattól álló hálózat működéséért felelős. A nyílt tudomány jegyében a program hozzáférést biztosít több mint 9 millió publikációhoz és 1000 adathalmazhoz. A nyílt hozzáférésű publikálást elősegítő infrastruktúra létrehozásával az OpenAIRE azonosított több mint 100,000 FP7 program finanszírozásában keletkezett publikációt.

Ez az európai program együttműködést kezdeményez kutató könyvtáros szakemberek, nemzeti digitális infrastruktúrák és adatmenedzserek között. A NOAD-hálózat segítségével az OpenAIRE által kidolgozott irányelveket valósítják meg a H2020 projekteredmények összegyűjtésével és a kutatási adatkezelés támogatásával. Az infrastruktúra alapköve az OpenAIRE platform, amely jelentős szerepet játszik az európai tudományos publikációk gyűjteményeinek összekapcsolásában. A repozitóriumi tartalmakra épülve a projekt fontosnak tartja olyan szolgáltatások kialakítását, amelyek elősegítik egy szabványokon alapuló repozitóriumi hálózat és felhasználóbarát feltöltési rendszer kialakítását.

Irodalom

Guidelines on Data Management in Horizon2020. EC Directorate-General for Research and Innovation. 2016.

https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-data-mgt_en.pdf

EC Directorate-General for Research and Innovation. Participant Portal H2020: Open Access.

http://ec.europa.eu/research/participants/docs/h2020-funding-guide/cross-cutting-issues/open-access-data-management/open-access_en.htm

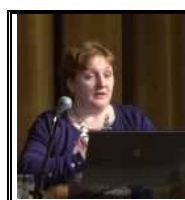
FP7 post-grant Open Access Pilot.

<https://postgrantoapilot.openaire.eu/#home>

About OpenAIRE. OpenAIRE blog.

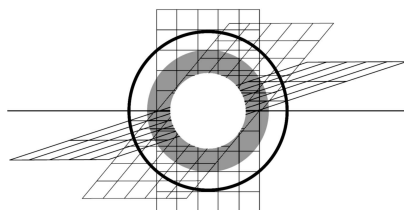
https://blogs.openaire.eu/?page_id=54

Beérkezett: 2016. II. 26-án.

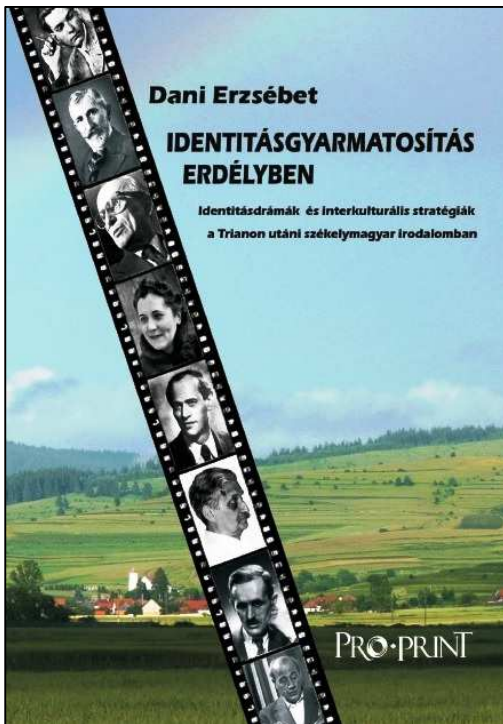
Görögh Edit

könyvtáros, Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár
Kenézy Élettudományi Könyvtár.
E-mail: edithg@lib.unideb.hu

Az azonosságtudat keresésének útjai a székelymagyar irodalomban

Dani Erzsébet
 Identitásgyarmatosítás Erdélyben : Identitásdrámák és interkulturális stratégiák a Trianon utáni székelymagyar irodalomban. – Csíkszereda : Pro Print Könyvkiadó, 2015. – 288 p.
 ISBN 978-606-556-080-2

Identitásgyarmatosítás Erdélyben címmel jelent meg *Dani Erzsébet* újabb könyve¹ a csíkszeredai Pro Print könyvkiadó gondozásában. Az *Identitásdrámák és interkulturális stratégiák a Trianon utáni székelymagyar irodalomban* alcímet viselő kötet az irodalom reagálását vizsgálja a kiélezett interkulturális helyzetben. A tudományos alapossággal megírt könyv ugyan székelymagyar szépirodalmi munkákra összpontosít, arra, ahogyan azokban az erdélyi magyarság interkulturális identitásmenedzselési stratégiái megjelennek, de multidiszciplináris közelítést alkalmaz, modern elméletek felvontatásával.

Az elmúlt évtizedekben több identitáselmélet született a különféle tudományterületeken. Az *Európai Unió* életében is kiemelt szerephez jut ez a kérdéskör, különösen a nemzeti identitás kérdése. A magyar identitás önmagában is igen sokrétű kérdés, hiszen a két világháborút követő világpolitikai döntések nyomán a magyarságot közismerten súlyos történelmi traumák érték: a korábban viszonylag egységes kárpát-medencei magyar kultúrát széttördelték, és kétharmad részben beletagolták más kultúrákba. A székely ember mindig markáns jelenlétet képviselt a Kárpát-medencében, Trianont követően is többszámú magyarságként őrizte meg magát. Helyzete mégis megváltozott: míg korábban nemzet-azonos kultúrán belül fogalmazta meg magát, addig Trianon után szembekerült egy beolvasztó szándékú állami és kulturális gépezettel, és ez most már merőben más jellegű identitásmenedzselési stratégiákra kényszerítette.

A szerző nem tekinti elsődleges feladatának a trianoni trauma taglalását, erre csak a záróösszegző fejezetben tér ki. Munkája elején a kárpát-medencei magyar közösség kultúrájára hatást gyakorló történelmi tényezőket vázolja fel. A választott művek is csak áttételesen érintik Trianont, inkább azzal foglalkoznak, milyen nemzeti és kulturális azonosságtudatbeli kálváriát okoz az impériumváltás. Dani Erzsébet monográfiájának középpontjában az erdélyi magyar irodalmon belüli székelymagyar irodalom jeles képviselőinek a téma szempontjából legrelevánsabb művei állnak. Ignác Rózsától a *Született Moldovában* és *Anyanyelve magyar*; Nyirő Józseftől *Az én népem*, a *Néma küzdelem* és az *Uz Bence*; Tamási Árontól az *Ábel* és *Szülföldem*; Böződi Györgytől a *Romlás*; Balázs Ferencről *A rög alatt*; Benedek Elek

¹ Előző monográfiájáról (Székelyföldi intézményi sors: két meghatározó kulturális közgyűjtemény történetének tükrében, Argumentum, Budapest, 2015) Bényei Miklós írt recenziót a TMT 2015 decemberi számában.

az *Édes anyaföldem!*; László Dezsőtől *A kisebbségi élet ajándékai* és Kacsó Sándortól a *Vakvágányon* című regényeket, szociográfiai írásokat, tanulmányköteteket vizsgálja. A könyv a felsorolásból láthatóan foglalkozik a székelymagyar identitás mellett a szórványban élő magyarság (pl. a Mezőségben és Aranyosszékben – ilyen a *Néma küzdelem* és *A rög alatt*) és a régi időkben elvándorolt székelység (amilyenek a moldovai csángók – *Született Moldovában*) identitáskérdéseivel és interkulturális identitásmenedzselési stratégiáival is.

A felsorolt művek jelen kontextusbeli értelmezéséhez, illetve újraértelmezéséhez elméleti háttérként az asszimilációs elméletek közül Yinger és Hess modelljét, a plurális társadalmakra vonatkozóan az Ashworth-Graham-Tunbridge-féle identitáspolitikai tipológiát használja; az identitáselméletekből az Eriksen-, Bloom-, Plamenatz-, Smith- és Csepeli-modelleket. Assmann kulturálisemlékezet-fogalmát, Bhabha koloniális-posztkoloniális elméletének bizonyos kategóriáit is kiemeli.

A felhasznált elméletek mentén, a szépirodalmi művek tüzetes vizsgálata, elemzése során identitástípusokat, illetve típusjellemzőket tár fel a szerző. Az elemzett irodalmi művek nem megjelenésük sorrendjében követik egymást. Tamási Ábelje nyitja a sort, aki a természeti természetes székely típusát testesíti meg. Nyírő *Uz Bencéje* a székely emberrel ősidők óta társított leleményesség, agyafúrtság, tréfacsinálás archetípusa. Ezt követően a szerző olyan műveket vesz górcső alá, amelyekben egyre árnyaltabb lesz az identitásdrámaképlet, és ezekben egyre összetettebb interkulturális kommunikációs helyzetek mozognak. A székelység elszegényedése, az elrománosodás és a kivándorlás, a szülőföldelhagyás, a magyar arisztokrácia román jobbagyot favorizáló nemzetrontó önzése, a beolvasztási politikát szolgáló román bankpolitika, és a székely széthúzás is ott van az elemzett irodalmi példákban. Ezekben a regényekben és szociográfiákban az identitásválságmenedzselés és az identitáskolonizálódási készség vagy éppen az ezzel való tudatos szembesegülés példái változatos képet mutatnak, sokféle átmenetet is felvonultató, színes skálán mozognak. Az azonosságtudati válságmenedzselés leggyakoribb túlélési stratégiája, Homi K. Bhabha bevett kategóriájával fogalmazva, a mimikri, mely szerint a gyarmatosító és a gyarmatosított közötti kapcsolatban a gyarmatosított úgy tesz, mintha elfogadná a gyarmatosító kultúráját, viselkedését, felvennie szokásait. E viselkedésnek három eredménye lehet: valójában így rejtve maradva őrzi és védi a

saját kultúráját; miközben megjártassa a látszólagos alkalmazkodást, közben maga is átalakul valamennyire a gyarmatosító kultúra hatása alatt; ebben a folyamatban keverék kulturális reflexor alakulhat ki. Két jellegzetes típus azonban többnyire jelen van a feldolgozott történetekben: a kolonizálhatatlan identitással rendelkező székelymagyar és az identitáselhagyó konformista.

Dani Erzsébet tanulmánykötete irodalmi szövegekkel dolgozik, de nem óhajt irodalmi diskurzus lenni. Inkább tekintendő az interkulturális kommunikációt középpontba állító kultúratudományi diskurzusnak. Az *Identitásgyarmatosítás Erdélyben* az elméleti terminológiák újszerű alkalmazásával (ezen elméletek fényében még nem vizsgálták a felvett irodalmi szövegeket), eredeti fogalmak megalkotásával (amilyen az „identitásgyarmatosítás”), az irodalmi művek mélyén rejlő szellemiség feltárásával mutat rá, egyedülálló módon arra, mit jelent a történelmi trauma következményeként identitástörlésre ítélt kisebbségként küzdeni az önazonosságért, a kulturális fennmaradásért, s arra is, milyen árat kell fizetnie annak, aki e küzdelmet feladja.

Kőpataki Krisztina

A tudás személyessége

Régóta gondolkodom azon, hogy az irodalomtudomány, a történetírás, a néprajz és a többi „kultúratudomány” miben különbözik alapvetően a természettudományoktól vagy az olyan társadalomtudományoktól, mint a jogtudomány, a közgazdaságtan vagy a szociológia. Végül is arra az eredményre jutottam, miszerint a megszerzett és felkínált tudás személyességében: abban, hogy nem akarja elkerülni, kiküszöbölni a tudományos munka és a tudományos eredmények tárgyilagos világából a személyiség kezdeményező és rendező szerepét, azt, hogy a rendszerezett tudás mögött nem pusztán valamiféle információszerző és ezeket az információkat rendbe tévő, minél inkább személytelen intellektuális munka (és tudás) áll, hanem személyes érdeklődés, tapasztalat, meggyőződés. Ez szabhatja meg szerintem a „kultúratudományok”, a „szellemtudományok”, mondjam így: „lelkületét” – az „ars scientiae”-t. Dani Erzsébet *Identitásgyarmatosítás Erdélyben* című könyve ilyen tudós munka: nemcsak a megszerzett tudás, a kicédelázott könyvek és folyóiratok könyvtáryi tömege áll mögötte, hanem a személyes érdeklődés is, az, hogy a szerző lelki és morális értelem-

ben kötődik ahhoz a tárgyhoz, tudniillik az erdélyi magyarság, közelebbről a székely nép történetéhez, kultúrájához, amelyet kutat és bemutat, összefoglal és analizál. És természetesen személyesen kötődik ennek a kultúrának a hősi képviselőihez, olyanokhoz, mint Benedek Elek, Tamási Áron, Nyíró József, Balázs Ferenc és a többiek. Mindez számára személyes ügyet jelent. A tudományos adalékok tengernyi sokaságát és az elemző biztonsággal az olvasó elé tárt műértelmezéseket valójában ez a személyes érdeklődés és érdekelttség fogja össze, ez ad számukra a tudományos elemzésekénél talán fontosabb és meggyőzőbb szellemi erőt. Ahogy Dani Erzsébet megkeresi és megtalálja az irodalmi művek mélyén kibontakozó szellemi értékeket, így a kulturális emlékezetet és

az identitást kifejező szellemiséget, az valóban azt a meggyőződést erősíti meg az olvasóban (bennem is), hogy bizony a szépirodalom, az írói sorok, maga az irodalmi kultúra nemcsak a tudományos kutatás tárgya lehet, hanem egy emberi közösség (ezúttal nevezetesen az erdélyi magyarság, a székely nép) közösségi életének és lelki életének, nemzeti identitásának fenntartója, védelmezője is. Ezért ajánlom az Erdélyt szerető, az erdélyi magyarság élete iránt érdeklődő olvasó figyelmébe ezt a kutatói szorgalommal, tudói elmélyedéssel és nemzeti felelősségtudattal megírt könyvet.

Pomogáts Béla

A felhőtechnológia alkalmazásának hatása a felsőoktatási könyvtárak szolgáltatásaira

Az információs technológia jelenlegi szakadatlan, de meg-megtorpanó fejlődése mellett a könyvtár egyike azoknak a legnagyobb felhasználói helyeknek a felsőoktatási intézményekben, ahol a felhőtechnológiát alkalmazzák, hogy a felhasználók igényeit kielégítsék. A könyvtárosoknak ismét gyarapítani kell tudásukat, mert ez az új fejlődési trend szakmai környezetüket ismét változtatja. Ez a viszonylag új technológia kikényszeríti a könyvtárak közötti és más intézményekkel folytatott még szorosabb együttműködést is, mert az információáramlás a felhő révén még tovább növelhető.

A felhő alapú szolgáltatásokban közös, hogy nem dedikált, vagyis „saját” gépeken működtetik őket, hanem hálózaton keresztül, a megrendelő (jelen esetben a felsőoktatási intézmény és/vagy könyvtára) elől az üzemeltetés részleteit elrejtve.

A könyvtár esetében mit jelenthet a felhő használata? A könyvtárak a felhőt egyrészt saját célra, vagyis gyűjteményeik tárolására, szoftvereik működtetésére, szerverkapacitásuk bővítésére használhatják, másrészt nagy globális szolgáltatók különböző ingyenes felhőszolgáltatásait vehetik igénybe. A digitális anyagok tárolása történhet helyben vagy távol. Nem érdemes mindig a helyi szerverkapacitást bővíteni, azért az intézményvezetők gyakran döntenek külső (felhőben levő) tároló kapacitás vételéről, ami a fenntartott könyvtára-

kat is érinti, mivel azok általában komoly digitalizált gyűjteményekkel rendelkeznek.

A felhő használata a megfogalmazott igényektől függően többféle módon lehetséges: *szoftverszolgáltatás*, angol rövidítéssel: SaaS, vagyis Software as a Service, *platformszolgáltatás*, angol rövidítéssel PaaS, vagyis Platform as a Service és *infrastruktúra-szolgáltatás*, angol rövidítéssel IaaS, vagyis Infrastructure as a Service. Van még ezen kívül HaaS (Hardware as a Service), CaaS (Communications as a Service) vagy Storage as a Service.

A platformszolgáltatás szóba jöhet akkor, ha a könyvtárnak már van integrált rendszere és ennek működtetéséhez vesz igénybe platformot a felhőben. Az infrastruktúra-szolgáltatás esetében tároló hely és idő vásárlásáról van szó, amit például intézményi repozitóriumok vagy archívumok tárolására vehetnek igénybe a könyvtárak. Az infrastruktúrához tartozik a repozitóriumokhoz használt szoftverek (D-Space, FEDORA, Eprints) működtetésének megvásárlása a felhőben.

A globális szoftverszolgáltatásokra néhány ismert példa: a LibGuides (könyvtárak és oktatási intézmények számára készített térítéses tudásmegosztó hely 16 ezer feletti könyvtárhasználati leírással), a WorldCat (az OCLC által működtetett világlátórendszer), az OverDrive (külföldi könyvtárak e-köny-

ves szolgáltatása) vagy olyan aggregációs szolgáltatások, mint a SUMMON a ProQuesttől, az EBSCO Discovery Service vagy az Ex Libris Primo Central szolgáltatása. A példákban látható az is, hogy nem lehet mindig elhatárolni egymástól a platformszolgáltatást a szoftverszolgáltatástól, hiszen a könyvtári rendszerek platformot és szoftvert is használnak. A felhőalkalmazásokra jó szemléltető példa még a Google Docs is vagy az Ebrary (ProQuest). Az infrastruktúra-szolgáltatás esetében tároló hely és idő vásárlásáról van szó, amit például intézményi repozitóriumok vagy archívumok tárolására vehetnek igénybe a könyvtárak. Az infrastruktúrához tartozik a repozitóriumokhoz használt szoftverek (D-Space, FEDORA, Eprints) működtetésének megvásárlása a felhőben.

A könyvtárak szívesen bevonják napi munkájukba az információs ipar nyújtotta tereket és eszközöket (pl. mobil eszközök, okostelefon, Kindle olvasó, iPad stb.). A felhasználók igénye elsőséget élvez a könyvtárak saját elképzeléseihez képest. Arra kell összpontosítani, hogy hogyan tudják a felhőtechnológiát bevonni a felhasználók információkeresési igényeinek kielégítéséhez. Meg kell érteniük, hogy a mai felhasználók hogyan viszonyulnak a felhőhöz, és hogy hogyan kell a meglévő szolgáltatásaikat ehhez igazítani. Az egyetemi hallgatók például a közösségi tereket inkább csak barátaikkal való kommunikációra használják és nem az oktatással kapcsolatos kommunikációra. Vagyis nincs értelme a közösségi hálózatok erősítésének a hallgatókkal való kapcsolattartásban. A hallgatók nem azért fogják használni az „egyetemi” felhőt, mert amúgy is használják a modern technológiát. A felhőtechnológiát például a tananyagok feltöltésére kell igénybe venni a megfelelő szerzői jogi és előfizetési rendelkezések betartásával. A Google, az Amazon, a Salesforce és más szolgáltatók felhőalkalmazásai is népszerűek, a könyvtárosoknak és az oktatóknak fel kell hagyni megszokott módszereikkel, és inkább ezeket kihasználni az oktatásban.

A leggyakrabban előforduló nehézségek, melyek a felhőtechnológia alkalmazásakor felmerülnek:

- interoperabilitás: a szabványok túlbujánzása interoperabilitási nehézségeket okoz a különböző digitális gyűjtemények közötti kapcsolattartásban,
- biztonsági rések: a felhőszolgáltatások esetében még nincsenek közös szabványok a biztonság garantálása terén az adatvagyonok védelme tekintetében,

- földrajzi (jogi) korlátok: a felhasználók az információt akarják elérni földrajzi korlátok nélkül, de sajnos az egyes országoknak a jogi szabályozása más és más, és ez természetesen akadályokat gördít a hozzáférés tekintetében (szellemi tulajdon, titoktartás),
- fejlődésbeli különbségek: az IT-fejlettség nincs azonos szinten az egyes országokban, a globális felhőszolgáltatásokat csábítja az a tény, hogy a fejlődő országokban olcsóbban hozzájutnak a szerverszolgáltatásokhoz és a kiberbűnözők kihasználhatják a biztonsági lyukakat.

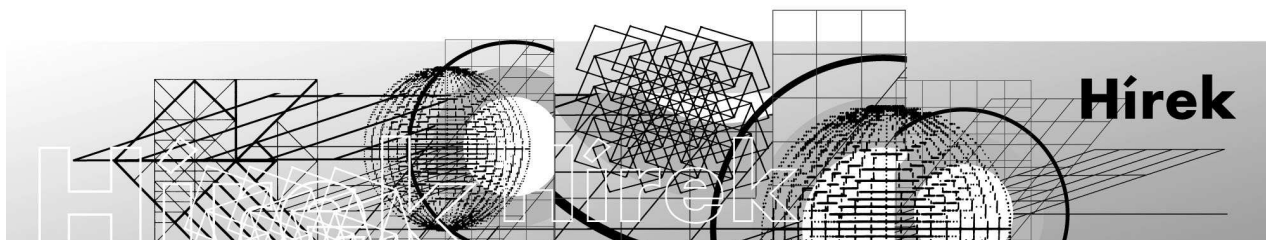
A kutatókat nem az érdekli, hogy az információk eléréséhez a könyvtárosok, a levéltárosok vagy más szakemberek segítik hozzá őket, ők a felhőtechnológiát szeretnék alkalmazni (PaaS és IaaS) a felsorolt hordozhatósági korlátok nélkül, amelyek azért lépnek fel, mert különbözők az adatszolgáltatók, a jogi előírások, a szabványok és az alkalmazások között nincs meg mindig a kellő interoperabilitás.

A könyvtárak beszerzésüket beszerzési politikájuk alapján végzik. Segítséget ehhez az intézmény jogi szakembereitől kapnak. Mivel az IT-környezet folyamatosan változik, és a folyamatos mentések, az adattárolás, elérhetőség biztosítása központi kérdéssé válik, intézményi felső vezetői szinten kell dönteni a felhő alkalmazásának választhatóságáról, és nem csak a könyvtári alkalmazások esetében. Ez azt is feltételezi, hogy az intézmény vezetőinek is tovább kell képezniük magukat a felhőtechnológiát érintő műszaki és jogi kérdésekben. De megéri, mert a felhő alkalmazása sok előnnyel is jár a már felsorolt nehézségek mellett: költséghatékonyság, fokozódó adatvédelem és biztonság.

Összefoglalva elmondható, hogy az információ határok nélküli természete a szabványosítás és az interoperabilitás kérdéseit veti fel leginkább, amikor a felhőszolgáltatások használata terítékre kerül, vagyis ha gyakorlati megoldásokat keresünk a tudásvagyonunk elérésének biztosításához, védelméhez és biztonságának szavatolásához.

/MAVODZA, Judith: The impact of cloud computing on the future of academic library practices and services. = New Library World, 2013. Vol. 114, No. 3/4, p. 132–141./

(Burmeister Erzsébet)

Könyvtárak versenyhelyzetben: a műveltség fogalma változik

A könyvtáros foglalkozást számos új névvel ruházzák fel. Ez érthető, hiszen teljesen megváltozott a könyves világ. Átalakult a szöveges műtermék technikai és szellemi környezete. Újabban az információgazdász könyvtárosokat a kultúra matematikusainak is tekintik. Valóban nem mások, mint a tudás mérnökei a digitális tartalmakat feldolgozó szakemberek? Sokféle módon, különböző utakon keresik a kutatók, információ-ideológusok a pontos, de legalább megközelítő jellegű definíciókat a szak- és közműveltség új szerveződéseinek jelenségeire. A számítógép és az okostelefon, amit magával visz az olvasó a könyvtárba, esetleg nagyobb ismeretanyagot tárol, mint a felkeresett intézmény teljes anyaga. Technikák találkoznak a polcokkal borított falak között, és mi más? Kultúrák, műveltségek, múló trendek? A könyv a közlés médiuma, digitális származékai a megosztás felé tartanak. Ki tud eligazodni ebben a színes, ezerfajta médiummal naponta újjáéledő civilizációs arzenálban? Igaz az, hogy kapkodó identitású kultúrák közönség lepi el az irodalom nagyintézményeit, így a könyvtárakat is? Váratlan spontaneitás, sokrétű frissesség költözik a tárlók közé. Internet kapcsolat láncolatára feszül az állomány? Kérdések és keresett válaszok: a háttérben felsejlik, hogy a kultúra, mint egységes műveltségi keret, mint közösen elfogadott szemléletmód már nem ad olyan egyértelműen biztos orientációs pontokat, mint hajdanán. A lineáris szövegfolymat, és a rá felépített ismeret dramaturgia helyébe a hipertext lép. Elágazások, technikai villanások, médiáspirálok ontják a tartalom aspirációkat.

Nem biztos recepteket, de segítséget nyújthatnak az eligazodásban az olyan publikációk, amelyek – gyakorlati és nem metafizikai eszmefuttatásokban – keresik az új jelenségek fogalmi szintű meghatározásának lehetőségeit. Tudományos alapú, nemzetközi kitekintésű magyarázatokat nyújt Sebestyén György professzor emeritus tanulmánya* egy sokat tárgyalt és még többet vitatott témakörrel, az információtudomány mibenlétéről. Miért is fontos

ez a könyvtárosság, a tudáselérés szempontjából? A professzor-tanár így teszi fel a kérdést: „*Mi az információtudomány? Van-e információtudomány? Ha van, akkor egy vagy többféle információtudomány létezik-e? Hogyan definiálható mindez az ezredforduló után?*”

A kérdésfeltevés okszerűségét így indokolja a publikáció: „*Célunk lényege a jelenre fókuszálni, arra, hogy az információtudomány milyen szerepet tölt be abban a szűkebb és tágabb világban, amelyekben élünk. Mi az információtudomány jelentősége abban, hogy egyrészt a társadalom tagjai, másrészt a legkülönbözőbb gazdasági szereplők sikeres válaszokat tudjanak adni a lokális és a globális világ kihívásaira, egy olyan világra, amelyről azt is állítják – állítjuk, hogy alapját az információ és a tudás képezik. Ebből következik tehát, hogy az információtudományt a lokális és a globális világ egyik meghatározó tényezőjeként, sőt pilléreként szükséges bemutatnunk.*”

A tanulmány ezt követően a különböző földrészek egyetemi oktatási gyakorlatát, illetve a digitális világteremtő szuperbrendek (Google, Microsoft) teoretikus munkálkodását mutatja be az információtudományt érintő témakörökben. Idézve több szakíró, a következő megállapítás fogja össze a problémakomplexumot: „*...az információtudománynak két orientációja van: az egyik az információkeresési technikákkal és rendszerekkel foglalkozik, a másik az információs szükségletekkel és információhasználat, szélesebben fogalmazva az emberi információkereső magatartással.*” Ez a fajta elhatárolás és értelmezés feltétlenül segítheti a könyvtárosi funkciók – vagy ahogy gyakran szerencsétlenül fogalmazzák, a „könyvtárosi szerepfelfogások” – tisztázását, szabatos körülírását.

* Sebestyén György: Az információtudomány főbb trendjei az ezredforduló után. = Tudományos és műszaki tájékoztatás, 62. évfolyam (2015) 11–12. szám. Elérhetőség:
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=6121&iss_ue_id=575

Összegzésképp Sebestyén György professzor az alábbiakban adja meg az információtudomány helyzetének hét fő ismervét:

1. A vizsgált időszakban az információtudomány jelentősége folyamatosan növekszik
2. Az információtudomány nem képezi sem az informatika, sem a számítógép-tudomány részterületét.
3. Az információtudomány legfontosabb témája az információkeresés a globalizált világban, és ez a téma szükségszerűen és teljes mértékben összefonódik az interkulturális kommunikáció tudományával.
4. Az elektronikus médiumok, a közösségi oldalak és a nyílt hozzáférés szintén központi témái az információtudománynak, sokkal nagyobb mértékben, mint korábban.
5. Az információtudomány alapvetően interdiszciplináris.
6. Az információtudományban az információval és a tudással szemben az utóbbi években megnövekedett az adat fontossága.
7. Az információtudomány gyakorlati alkalmazása egyértelműen az üzleti-gazdasági információs szolgáltatások fejlesztése, amely összefonódik a kutatás-fejlesztés információs szolgáltatásokkal.

Itt most nem térhetünk ki részletesen ezekre a fő megállapításokra. Mindenképp fontos viszont az, hogy előítéletek nélkül, a mai valós helyzet rögzítésére törekszik a szerző, szakmai alapossággal, de kutatói nyitottsággal fordulva a vizsgált témakörhöz. A 2-3-4-es pontok a tudásmegőrző- és szolgáltató organizmusok, benne a könyvtárak, új információgazdálkodási architektúrája felé nyitnak utat.

Az információmenedzsment és a tudásmegosztás új módszereinek megismertetése és meghonosítása az egyetemi képzésben kulcsfontosságú.

Ezzel foglalkozik – Sebestyén György elméleti megközelítésének előrebocsátásával, a Tudományos és Műszaki Tájékoztató szaklap 11–12. számában közölt két további publikáció:

Kiszl Péter: Újratervezés a könyvtárosképzésben. = Tudományos és műszaki tájékoztató, 62. évfolyam (2015) 11–12. szám. Elérhetőség:

http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=6126&issue_id=575

Fodor János: Kollaboratív tartalomfejlesztési projektek az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetében. = Tudományos és műszaki

tájékoztató, 62. évfolyam (2015) 11–12. szám. Elérhetőség:

http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=6125&issue_id=575

/Forrás: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=6126&issue_id=575/

(F. Iné)

E-dokumentumok használata – felhasználói felmérésünk eredményei

Felhasználóink körében igényfelmérést végeztünk, melynek kérdőívében többek között arra kerestük a választ, hogy olvasóink hogyan viszonyulnak a napjainkban egyre nagyobb teret hódító elektronikus dokumentumokhoz: mennyire kedvelik ezt az új formát, választá-

sukat a nyomtatott és az elektronikus forma között mennyire befolyásolja az adott mű műfaja, terjedelme, szerkezete. Az is érdekelt bennünket, hogy az e-dokumentumok olvasására alkalmas eszközök mennyire elterjedtek olvasóink körében, a többféle technológia, modell és megoldás közül melyeket használják, milyen gyakorlati tapasztalataik vannak. Az elektronikus kérdőív három hétig volt elérhető magyar és angol nyelven, és több, mint 1200 könyvtárhasználó töltötte ki. A kérdőív kiértékelését az alábbi prezentáció segítségével mutatjuk be.

/Forrás: <http://ww2.bibl.u-szeged.hu/index.php/nyitolap/54-magyar-nyelvu-tartalom/e-forrasok/1478-e-dokumentumok-hasznalata-felhasznaloi-felmeresunk-eredmenyei/>

(F. Iné)

A lángelme működése – Leonardo da Vinci zseniális szerkezetei Londonban

Repülő szerkezetek, ejtőernyők, bűváruháék és egy óriási számszerj – a londoni Természettudo-

mányi Múzeum legújabb kiállítása Leonardo da Vinci mérnöki zsenialitása előtt tiszteleg. A tárlaton olyan modellek láthatóak, amelyek az itáliai lángész mechanikai tervei alapján készültek.

A kiállítás Leonardót, a rendkívül termékeny és leleményes gondolkodót mutatja be, legyen szó bármilyen szerkezetéről, mind-mind elképesztő fantáziáról tanúskodik. Míg Leonardo da Vinci művészeti alkotásait többnyire ismerjük, mechanikai szerkezeteket ábrázoló, mérnöki rajzait kevésbé.

Da Vinci húszévesen a firenzei dóm építkezésén kezdett különféle emelő szerkezeteket és gépeket tervezni.

A kiállításon megérthetjük, miként inspirálta a természet jelenségeinek megfigyelése, például a repülés.

Azt mondta, a természet alkotja a legtökéletesebb dolgokat, épp olyat és annyit, amennyi kell. Ez nem azt jelenti, hogy ha repülő szerkezetet akarsz csinálni, akkor tollakra és szárnyakra van szükséged, az a feladat, hogy emberek számára tervezz – magyarázta *Martin Kemp* művészettörténész, az *Oxfordi Egyetem* emeritus professzora.

Da Vinci hadi gépeket is tervezett, ágyúkat, különféle kőhajítókat, és egy gigantikus számszeríjat is, amelynek az volt a feladata, hogy hatalmas golyóbist röptessen az ellenség felé.

Régebben azt mondták, mindent Leonardo talált fel, a helikoptert, a hűtőszekrényt is. Ma már tudjuk, hogy mások is építettek efféle furcsa szerkezeteket akkoriban, és ha egy ilyen kontextusban helyezzük el, akkor még inkább kitűnik rendkívüli tehetsége, hiszen ha csak legendaként gondolunk rá, akkor kevésbé hihető a történet – mondta Kemp professzor.

A *Leonardo da Vinci: The Mechanics of Genius* című tárlat szeptember 4-ig látható a londoni Természettudományi Múzeumban.

/Forrás: <http://hu.euronews.com/2016/02/11/a-lang-elme-mukodese-leonardo-da-vinci-zsenialis-szerkezetei-londonban/>

(F. Iné)

Rácz András

A tudomány kezdete

Fantasztikus könyvet, illetve egy fantasztikus kötet digitalizálását mutatta be a Columbia Egyetem könyvtára. A szinte egyedül álló kiadvány egyébként csaknem négyszáz esztendő, és bár a látogat arra vall, a szó szoros értelmében mégsem orvosi szakkönyv, inkább, afféle szórakoztató, ismeretterjesztő kötet.

Röntgen helyett

A most digitalizált könyv Ulmban jelent meg 1661-ben, német nyelven, de *Johann Remmelin* (1583–1632) könyvének nem ez az első kiadása. Az eredeti művet 1613-ban, latin nyelven adta közre a szerző, vagy inkább alkotó, aki arra törekedett, hogy az emberi szervezet különböző rétegeit szemléletesen mutathassa meg olvasóinak.

Az egyes rajzokat olykor több rétegben is takaró, és ugyancsak kidolgozott kihajtható papír fülecskék részletes bepillantást kínálnak a férfi és női test titkaiba. De bármennyire is részletesek az ábrák, Remmelin munkáját inkább népszerű tudományos bestsellernek tekintik, mint orvosi szakkönyvnek. A kutatók szerint az alkotó elsősorban a kíváncsi laikusok számára készítette a csodálatos kötetet, mintsem az orvostanhallgatók vagy orvosok okulására.

De, hogy könyvével rendkívüli sikert aratott, azt mi sem bizonyítja jobban, mint a tény, hogy a könyvet újra és újra kiadták a 17. és a 18. században, és lefordították holland, francia és német nyelvre egyaránt.

„Akkoriban a test ilyen részletes ábrázolása ritkaságnak számított, és persze a röntgent sem ismerték” – fogalmazott Steve Novak a Columbia Egyetem különleges gyűjteményének vezetője.

Lapról lapra

A kötet persze nem pusztán ezért érdekes, de azért is, mert a digitalizálás során gyakorlatilag minden lapról annyi másolatot kellett készíteni, ahány felnyitható ablakot tartalmaz az adott felület.

A munka kezdetén azonban komoly restauráláson is átesett a különleges könyv, mert nem pusztán kötése lazult meg, nem pusztán lapjai váltak szárazzá és törékennyé, de az évszázadok során valamikor valaki leöntötte a könyvet egy sötét folyadékkal, aminek hatására pár oldal összeragadt, máshol szinte teljesen olvashatatlaná vált a szöveg.

A hosszadalmas restaurálást követően laponként, illetve ablakonként fotózták végig az izgalmas kötetet. Érdeemes megemlíteni, hogy a könyvben százhusz fülecske felnyitásával tárulnak fel az emberi test titkai. Ezeket természetesen nyitott és csukott állapotban is digitalizálták. A fotózást követően az ezernyi képkockából szerkesztették újjá a könyvet.

Ablak a történelemre

A megdöbbentő, négyszáz esztendőes könyv most a nyilvánosság számára is hozzáférhető az interneten. Alexis Hagadorn a könyvtár védelmi programjának vezetője szerint nagyon izgalmas lett az eredmény. „A restaurálás és a nagyfelbontású képalkotás eredményének köszönhetően most sokkal többen csodálhatják meg az online térben a könyvet, mint ahányan eddig a kezükbe vehették.

Úgy vélem, az új technológiának köszönhetően sok több féltett műtárgy kerülhet a nagyközönség szeme elé, mint korábban.”

Steve Novak egyetértően egészítette ki a projekt vezetőjének gondolatait, rámutatva arra, hogy a könyv nem csupán azért értékes, mert önmagában fontos műkincs, de egyúttal ablakot is nyit a történelemre. „A kötet csodálatos példája a tudományos ismeretterjesztésnek, s különösen azért figyelemre méltó, mert azokból a korokból származik, amikor a tudomány valójában csak elkezdődött.”

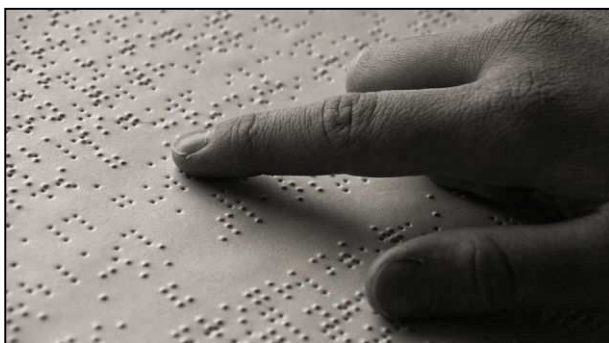
/Forrás: <http://konyvkultura.kello.hu/konyvkultura/2016/02/a-tudomany-kezdetel/>

(F. Iné)

Horváth Balázs

Elkészülhet a vakoknak szánt e-bookolvasó

Sokak életét könnyítené meg a Braille-írást használó készülék

A *Michigani Egyetem* kutatócsoportja egy olyan, Braille-írást használó, az E-ink kijelzős e-bookolvasóhoz hasonló eszközön dolgozik, ami forradalmi változást hozhatna a vakok életében. Léteznek ugyan most is a boldogulásukat, információ szerzésüket megkönnyítő technológiák, de ezek vagy nehézkesek, vagy rendkívül drágák, esetleg mindkettő egyszerre.

Braille levegővel, folyadékkal

Az új elképzelés nem elektronikai megoldásokra alapulna, mivel az így létrehozott eszközök túlságosan bonyolultak és az átlagember számára megfizethetetlenek. A kutatók ehelyett a jól ismert e-book olvasókat vették alapul azzal a változtatással, hogy a Braille-ábécé betűit egy pneumatikus rendszer emelné ki az olvasó eszköz „kijelzőjének” felületéből.

Ilyen is lehetne a Braille-írással működő e-book olvasó (a kép csak illusztráció)

A betűket levegő, vagy valamilyen folyadék mozgatná, és egyszerre egy teljes oldal jelenhet meg. Ez azért lényeges körülmény, mert a jelenleg létező, elektronikus Braille gépek egyszerre csak egy sort tudnak megjeleníteni, így a felhasználók nem tudnak egyszerre egy oldalnyi szöveget elolvasni, mint a hagyományos könyvek esetében.

A *Michigani Egyetem* szakemberei ezen kívül arra is felhívják a figyelmet, hogy az ő technológiájuk nemcsak szöveg, hanem grafikonok, táblázatok, sőt, akár egyszerűbb grafikai elemek megjelenítésére is képes. Ez hatalmas lépést jelentene a vakok mostani lehetőségéhez képest, hiszen így szinte bármilyen jellegű tartalmat elő lehetne állítani számukra. Arról nem is beszélve, hogy egy Braille alapú e-köny olvasóval a kötetek, magazinok tárolása is sokkal egyszerűbb lenne.

A mobilitást kell megoldani

Ahogy minden ambiciózus projekt esetében, itt is egy sor kihívást kell a fejlesztőknek legyőzniük. Ezek közül az okozza a legnagyobb gondot, hogy több ezer, levegővel, vagy folyadékkal működtetett pumpát kellene elhelyezni és működtetni egy lehetőleg hordozható eszközben.

A csapat azt állítja, hogy nincsenek messze a megoldástól: a 2013-ban indult kutatás ez év szeptemberében ér véget remélhetőleg egy olyan eszközzel, ami valóban képes lesz a Braille alapú szövegeket e-book formátumba önteni.

/Forrás: <http://bitport.hu/elkeszulhet-a-vakoknak-szant-e-book-olvaso/>

(F. Iné)

Megújult a Petőfi Irodalmi Múzeum arculata

Friss honlap és kiállítások kísérik a megújulást

Új arculattal, honlappal és kiállításokkal jelentkezik a *Petőfi Irodalmi Múzeum* (PIM) – az intézmény megújulásáról *E. Csorba Csilla*, az intézmény főigazgatója beszélt.

A PIM tizenöt éve működött ugyanazon arculattal, a „megfiatalodáshoz” és a technikai újítások kivitelezéséhez volt szükség a logó, illetve a honlap megújítására. Az előbbit *Illés Hajnalka*, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem tervező-grafikusa készí-

tette, az új logót a PIM mellett a Digitális Irodalmi Akadémia is használni fogja – fejtette ki a főigazgató.

Számos új kiállítást mutat be 2016-ban a PIM. A még decemberben nyílt Ez bejött – Új szerzemények A-tól Z-ig című időszaki tárlat például a muzeológia gyakorlatába enged betekintést a látogatóknak, akik a PIM dolgozóinak tolmácsolásában megismerhetik az intézmény egy-egy tárgyának és megszerzésének történetét.

A március elsején nyíló a *Sárkányok mindig lesznek* című kiállítás a sárkányoknak a mitológiában, a Bibliában, a mesékben és egyéb irodalmi művekben betöltött szerepét tárja fel a közönség előtt, a tárlat egyaránt szól óvodásoknak és felnőtteknek is.

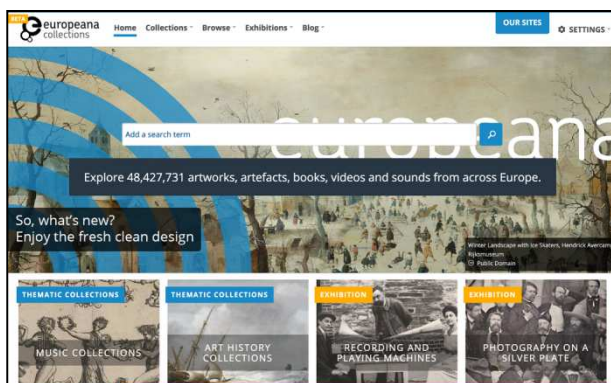
A Frankfurt an der Oderben lévő Kleist Museum közreműködésével irodalmi-színháztörténeti kiállítás nyílik májusban *Heinrich von Kleist* életéről és munkájának magyarországi fogadtatásáról.

E. Csorba Csilla főigazgató elmondta, az elmúlt évben csaknem négyszáz programot bonyolítottak le a PIM-ben, többek közt a Petőfi-estet is, melyet március 15-én megismételnek. A Bob és Bobék Orchestra közreműködésével Petőfi Sándor verseit formálják slam poetryvé, irodalmi, színházi és zenei élménnyé.

/Forrás: http://magyarhirlap.hu/cikk/46281/Megujult_a_Petofi_Irodalmi_Muzeum_arculata/

(F. Iné)

Megújult az Europeana portál

Europeana Collections (Europeana gyűjtemények) néven megújult, és új lehetőségeket kínál az Europeana portál.

A honlapon egy prezentáció segítségével ismerhetik meg a megújult Europeana Collections működését.

A kulturális tartalmakat szolgáltató portálon az alábbi fejlesztéseket végezték:

- javult a keresés és a szűrők minősége, így például innovatív színkeresésre is mód nyílik (ezen a linken a sötét palakéket próbálhatjuk ki), illetve minőségi keresést végezhetünk (például megkereshetjük Párizs legjobb térképeit a következő linken),
- az előnézet képei jobb minőségűek és nagyobbak, a zoom funkció pedig nagyfelbontású képek és dokumentumok megjelenítését teszi lehetővé,
- a videók közvetlenül lejátszhatók, itt látható egy némafilm 1912-ből,
- a hangzóanyagok is közvetlenül lejátszhatók, például ez a Maria Callas-ária,
- a szerzői jogra vonatkozó információk világosan mutatják, hogy mit szabad, illetve, hogy mit nem szabad tenni a hozzáférhető tartalommal.

Az Europeana Collections-t oktatók és kutatók segítségével fejlesztik, amely nemzetközi publicitást biztosít az egyes gyűjtemények számára, és ezáltal felhasználói számára átfogó és egyre bővülő képet nyújt az európai kultúráról.

Az OSZK dokumentumai az Europeanaban.

Forrás: <http://www.oszk.hu/hirek/megujul-az-europeana-portal/>

(F. Iné)

Új arcát mutatja a könyvtár

A könyvkölcsönzésen már régen túlmutat a *Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár* szolgáltatási köre. A hozzá tartozó kistéleplési könyvtárakkal karöltve egy új tudásközpontot ajánl az olvasóközönségnek, melybe ugyanúgy beletartozik a KönyvtárMozi, a könyvtárközi kölcsönzés vagy az író-olvasó találkozók. A megújult, kibővült megyei könyvtárhálózatról *Ramháb Mária*val, a Katona József Könyvtár igazgatónőjével beszélgettünk.

– Szembetűnően megváltoztak, megszépültek a kistelepülések könyvtárai. Ez egy átfogó fejlesztési programnak köszönhető?

– Igen. A hazai könyvtári rendszer legnagyobb változásait elsősorban a kistelepülések közkönyvtárai tükrözik. A korábban magukra maradt, kis falusi könyvtárak önállóan kevésbé voltak már szolgáltatásképesek, ezért nagyon jelentős az a könyvtárszakmai változás, mely bekapcsolta őket a megyei könyvtári ellátórendszerbe. Ennek köszönhetően pályázati pénzből megújultak, korszerű új terek jöttek létre. Mi, a megyei könyvtár biztosítjuk a teljes körű könyvtári ellátást. Ez jelent új könyveket, különböző programokat, képzéseket, tanfolyamokat a lakosság számára. A legnépszerűbbek az internetes tanfolyamaink, melyhez mi biztosítjuk a szakképzett oktatót és a tanfolyam idejére a mobil gépparkot, hogy minden hallgatónak önálló munkaállomása legyen a tanuláshoz.

– Valamennyi kistelepülést érintette a fejlesztés?

– Ma a törvény csak az 5000 lakos alatti településeknek ad erre lehetőséget, amennyiben az önkormányzat úgy dönt, hogy csatlakozik a megyei könyvtárunk szolgáltatásaihoz.

– Mióta tart ez a fejlesztési hullám?

– Ez a rendszer Bács-Kiskun megyében már 2005-ben elkezdődött, de az utóbbi öt évben gyorsult fel. A megyében immár 86 kistelepülés közvetlenül veszi igénybe szolgáltatásainkat. 2013 óta minden megyei könyvtárnak kötelező ellátni ezt a szolgáltatást, ennek köszönhetően országosan a megyei ellátó rendszerekhez ma 2520 kistelepülés tartozik. Az országos *Könyvtárellátási Szolgáltatás Rendszer* koncepciójának kidolgozásában, szabályozásában, gyakorlati megvalósításában kezdettől fogva részt veszek, a minisztérium által működtetett KSZR munkacsoportot egy évtizede vezetem.

– Milyen koncepció alapján alakították át a falusi könyvtárakat?

– A megyei könyvtári hálózatokhoz való csatlakozás nem elegendő, a könyvtár teljes körű megújítására van szükség mindenhol ahhoz, hogy egy új szemléletű, korszerű könyvtár alakuljon ki. Pályázati pénzekből valósulhattak meg a korszerűsítések, ezek mértéke eltérő volt. Ahol csak lehetett, a teret is növeltük, megváltoztattuk a belső elrendezéseket. Az egy légteres könyvtárak közösségi

terekké váltak, mely azért is nagyon fontos, mert nagyon sok kis faluban ez az egyetlen közösségi hely. Módszereiben ez azt jelenti, hogy a falak mentén helyeztük el a könyvespolcokat. Így a közép-ső tér mobil, ha szükséges, azonnal át lehet alakítani arra a funkcióra, ami éppen az adott programhoz szükséges. Az átalakított könyvtárakat saját fejlesztésű egyedi bútorokkal rendeztük be, szőnyegekkel, függönyökkel tettük otthonossá, és korszerű számítástechnikai eszközökkel láttuk el.

– Milyen eredményt hoztak a megváltozott könyvtárak?

– Valódi érdeklődés kezd kialakulni a településeken, főleg ott, ahol az óvoda és az iskola is együttműködik velünk. A könyvtári programok megszólítják a korosztályokat, akik más minőséget találnak ma már a könyvtári szolgáltatásokban.

– A gyűjtemények összetételét hogyan jellemznék?

– Az adott kistelepüléseken pár ezer kötetes gyönyörű szép gyűjteményeket hoztunk létre. Korábban nagy hiány volt a könyvújdonságokból, mára ez a probléma is megoldódott. Ha valaki mégsem találja meg a keresett könyvet, akkor rövid időn belül ezt a megyei könyvtárunk biztosítja számára. A kistelepülés könyvtárában a számítógépen egyetlen gombnyomással elindítják kérését, és mi még aznap postázzuk a kérő könyvtárnak, de mindez az olvasónak nem kerül pénzébe.

– Mekkora erre az igény?

– A könyvtárközi kölcsönzésben is élen járunk. Külön állami támogatást kapunk azon többlet példányok megvásárlására, amelyeket ebben a könyvtárközi rendszerben kölcsönzünk. Évről évre növekszik az igény, így több mint 12 ezer kérést elégítettünk ki 2015-ben, és várhatóan az idén is hasonló lesz az érdeklődés. Ez is mutatja, ha elkezd működni egy könyvtár, akkor az olvasási kedv is nőni fog.

– Mi a helyzet az 5000 fő feletti települések könyvtáraival?

– A megyei könyvtár velük is rendszeres szakmai kapcsolatban áll, de ezt a típusú szolgáltatási rendszert számukra nem tudjuk biztosítani, mert az állam csak a kistelepüléseket kedvezményezi. Lenne mit tenni ezen könyvtárakban is, csak sajnos hiányoznak a pályázati források. Így előfordul,

hogy egy kis településen jobb körülmények fogadják az olvasókat, mint nagyobb helyeken. Ennek ellenére vannak jó példák, mint az utóbbi években megújult Kiskunfélegyháza, Jánoshalma, Szabadszállás vagy Tiszaalpár könyvtára.

– Milyen újfajta programokat nyújtanak az olvasóknak?

– A megújított kistélepülési könyvtárhálózatnak a lelke mindig abban van, milyen szolgáltatásokat kínálunk, mivel tudjuk felkelteni az emberek érdeklődését. Ennek középpontjában természetesen az olvasás, a könyvek állnak, a praktikus, gyors információszolgáltatás, sokféle program, közülük például a legújabb, a KönyvtárMozi.

– Mit takar a KönyvtárMozi?

– Kecskemétről indult a kezdeményezés, de ma már országsszerte sikerrel működik 150 településen. *Mikulás Ferenc*, az animációs filmek nagy mestere, a *Kecskemétfilm Kft.* ügyvezetője vetette fel a nyáron az ötletet, hogy a régi értékes magyar filmek ne maradjanak a dobozban. Az együttműködő partnerekkel közösen gyorsan megoldást találtunk erre, és októberben elindulhatott a KönyvtárMozi a felújított kistélepülési könyvtárakban.

– Milyen filmeket nézhetnek meg az érdeklődők?

– Hangsúlyozom, ez nem mozi, ez mindig a könyvtárban zajlik, könyvtári szolgáltatásként. A közönség a számítógépes felületen tudja kiválasztani a filmet a KönyvtárMozi portálján. A filmrepertoárt az *MTVA*, a *Magyar Nemzeti Digitális Archívum* és *Filmintézet*, a *Nemzeti Audiovizuális Archívum* ajánlotta fel, valamint a kezdeményező *Kecskemétfilm* animációs- és a *Dunatáj* dokumentumfilmekkel járul még hozzá a kínálathoz. A program kiemelt támogatója az *Emberi Erőforrások Minisztériuma Kulturális Államtitkársága*, a *Nemzeti Kulturális Alap* és a *Magyar Művészeti Akadémia*.

– Milyen volt a fogadtatása?

– Nagyon jó, Bátmonostor, Sükösd, Katymár, Imrehegy könyvtáraiban már rendszeressé vált a filmes program. A célunk az, hogy megteremtjük a helyi kis közösségeknek a közös filmnézés élményét. Emellett szakembereket is hívunk, akikkel beszélgethetnek a filmről. A gyerekprogramok esetében pedig játékos feladatokkal egészítjük ki a közös filmnézést. Van rá igény, még akkor is, ha a tévében, az interneten sokan megtalálják a filme-

ket. Ez személyes, közösségi élményt nyújt. Hamarosan újabb 150 települést kapcsolunk be a rendszerbe.

– Nehéz becsalogatni az embereket a könyvtárba?

– Legfontosabb, hogy az emberek megtapasztalják, érdemes bejönni. Ha már bejöttek, akkor nagyon nagymértékben a helyi könyvtáros felkészültségén, az emberekkel való kapcsolatteremtésén múlik, hogy milyen szolgáltatásokkal tudja megtartani őket. Kiemelném Imrehegyet az ezer fő alatti kistélepülések közül, ahol a könyvtáros személyének is köszönhetően új közösségek éledtek. Megkezdődött egy öntevékeny élet, de a könyvtáros is mindig része a civil szerveződéseknek. Sikerrel zajlanak a tanulási folyamatok is, ebben a könyvtáros maga is élen jár. Többen Imrehegyen, Császártöltésen, Kunadacson, Kunszálláson a könyvtárban tanulták meg a számítógépet használni.

Digitalizálják a Petőfi Népet is

A megyei könyvtár feladatai között kiemelkedő jelentőségű a helyismereti gyűjtemény, amely a helyben élő emberekről, eseményekről szóló helyi alkotások gyűjtése, tartós megőrzése. Ma már egyre inkább ezek digitális változatával szeretnék elérni, hogy minél többen hozzá tudjanak férni a gyűjteményhez. Az egyik legfontosabb, hogy hamarosan a *Petőfi Népe* napilap digitális változata is elkészül. Az újság és a könyvtár között megállapodás született, ami lehetővé teszi, hogy az elmúlt évtizedekre visszamenőleg minden lapszám digitális változatban kikerüljön a Hungaricana és a könyvtár saját portáljára. A munka befejezés előtt áll. Így rövidesen sokak régi álma válik valóra azaz, hogy a *Petőfi Népe* és elődje a *Bács-Kiskun Megyei Népszerűség* teljes szövege interneten is elérhetővé válik, szabadszavas keresés alapján.

– A virtuális világot előnybe részesítő fiataloknak milyen pluszt tudnak még nyújtani?

– Mindig az a legfontosabb, tudunk-e olyat adni, amit elsősorban nálunk kaphatnak meg. Amikor a virtuális kapcsolattartás rendkívül népszerű, minden olyan lehetőséget meg kell ragadni, ami a fiatalokat visszahozza a személyes térbe, és tud ahhoz élményt kapcsolni. Ennek a korosztálynak elengedhetetlenek a megfelelő kihívások, versek, játékok. Ebben van kiemelkedő országos szerepe könyvtárunknak. Több olyan programot, versenyt szervezünk, melyben akár hónapokon át

aktívan részt vesznek a fiatalok. Ezek az olvasás mellett jó alkalmak a tudás megszerzésére, a csapatban való együttműködésre, a felelősségvállalásra, a projektszemlélet elsajátítására. Az élmény megszerzése az egész játék során jelen van, a diákok sok esetben bevonják az osztályukat, iskolájukat is egy-egy feladatba.

– Népszerűek az író–olvasó találkozók?

– Számos kortárs szerzővel állunk kapcsolatban, akik nemcsak Kecskeméten találkoznak a közönséggel, szívesen kimennek a kistelepülésekre is. Felkéréseinknek mindig örömmel tesznek eleget, hiszen nekik is fontos, hogy könyveiket széles körben megismerjék.

– Ön milyen könyveket olvas szívesen?

– Feladatomhoz hozzátartozik, hogy rendszeresen olvassak, ilyenkor alapvetően az információszerzés, a tájékozódás a cél. Minden napom azzal fejeződik be, hogy átolvassam az öt napilapot. Szintén csak este jut arra időm, hogy igazi élményt adó könyveket olvassak. Karácsonykor még mindig a könyvek a legkedvesebb ajándékaim, az is amiket kapok, meg az is, amiket adok. Még az ünnepek alatt igyekszem elolvasni őket, így ilyenkor előfordul, hogy több könyvet is olvasok. *Eszterházy Péter – Szűcs Miklós*: A bűnös című könyve döbbenetes hatással volt rám személyes ismeretségünk okán is. Vannak olyan könyvek, amelyeket nem lehet csak úgy egyszerre elolvasni, amelyekkel sokáig együtt kell élni. Ilyen *Farkas Gábor* építész életmű könyve is, amely nemcsak tartalmában, hanem kivitelezésében is egyedülálló. Régóta összeköt minket a közös munka, hiszen a könyvtári alapítvány kuratóriumának is tagja. Ezért nagy élmény volt, hogy róla és tőle újabb és újabb gondolatokat ismerhettem meg. Gyorsan elolvastam *Janne Teller* dán szerző Minden című novelláskötetét, amit különösen a fiataloknak ajánlanék figyelmébe, ha nehezen találnának válaszokat szélsőséges, nehéz helyzetekben. Ajándékaim közül még olvasom az év legviccesebb könyvét, *Jonas Jonasson* Gyilkos-Anders és barátai (meg akik nem azok), ami nagyon jó kikapcsolódás ezekben a napokban.

/Forrás: <http://www.baon.hu/bacs-kiskun/kultura/uj-arcat-mutatja-a-konyvtar-646006/>

(F. Iné)

Az Év Levéltári Kiadványa 2015

Örömmel tudatjuk, hogy az Ybl Miklós Virtuális Archívumunk az Év Levéltári Kiadványa 2015 pályázaton első helyezést ért el a Levéltári adatbázisok kategóriában. Az archívumot *Dr. Sisa József* az *MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézete* intézeti igazgatója méltatta. *Géra Eleonóra Erzsébet – Oross András – Simon Katalin*: Buda város tanácsülési jegyzőkönyveinek regesztái, 1699–1703 című kiadványunk pedig harmadik helyezést ért el a Levéltári szakmai kiadványok kategóriában. A díjátadásra 2016. január 28-án került sor az *Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában*.

/Forrás: http://bparchiv.hu/id-2288-az_ev_leveltari_kiadvanya_2015.html

(F. Iné)

Nem fog rajtunk a XXI. század, nem csökken a könyvtárak látogatottsága

Hiába a digitális forradalom, a könyvtárak látogatottsága nem csökkent az utóbbi években, derül ki a *Magyar Idők* által budapesti intézmények megkérdezésével készített körkérből, amely a lapban jelent meg.

A cikk szerint a jelenségben szerepet játszik, hogy a könyvtárak alkalmazkodtak az új felhasználói igényekhez, így már nem csak helyhez kötött szolgáltatásokkal várják az olvasókat.

A lapnak *Dippold Péter*, a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) Központi Könyvtárának* igazgatója elmondta: a beiratkozottak körében – vagyis azok között, akik kölcsönzésre jogosultak – a felsőoktatásban tanulók és a középiskolások száma jelentősen nőtt, 2010-ben körülbelül 23 ezer egyetemistát és főiskolai hallgatót tartottak számon, ugyanez a szám tavaly már közel 30 ezer volt. A regisztráltak – vagyis akik helyben olvasásra jogosultak – száma is nőtt: 2004-ben még körülbelül 16 ezer volt, 2010-ben már több mint 28 ezer, tavaly pedig meghaladta a 34 ezret.

A *Magyar Tudományos Akadémia (MTA)* könyvtárát is egyre többen használják: tavaly összesen 6870 felhasználójuk volt, ami 39 százalékkal több, mint 2010-ben. Az adatok alapján a látogatók 40

százaléka egyetemista vagy doktori képzésben részt vevő hallgató, 60 százaléka pedig akadémikus, egyetemi oktató és kutató.

A könyvtárlátogatások száma az *Országgyűlési Könyvtár* esetében is növekedett: míg 2010-ben 17 647, addig tavaly már összesen 22 722 esetben keresték fel az intézményt. Itt a látogatók 70 százaléka 18 év feletti fiatal, ezen belül is elsősorban egyetemi hallgató.

/Forrás: <http://24.hu/kultura/2016/03/07/nem-fog-rajtunk-a-xxi-szazad-nem-csokken-a-konyvtarak-latogatottsaga/>

Már rég elesett az NKA

Fekete György január elsejével részben átvette az irányítást a *Nemzeti Kulturális Alapnál* (NKA). Ám cikkünkéből kiderül, eddig sem volt minden fenékg tejfel.

Hiába a szakmai tiltakozás, a tavaly hozott NKA-törvénymódosítás nem változott, sőt az év utolsó napjaiban megjelent a végrehajtási utasítás is. Így semmi akadály, hogy Fekete Györgynek, a *Magyar Művészeti Akadémia* (MMA) elnökének emberei átvegyék a hatalmat a legnagyobb mecénás szervezetnél, a Nemzeti Kulturális Alapnál. A törvény szerint ezentúl az alap alelnökét csak az MMA elnökének, Fekete Györgynek a jóváhagyásával nevezheti ki a miniszter. Az alap mostani elnöke, *Doncsev András* kitölti a mandátumát, de nincs is kifogása vele szemben Feketének, hiszen ő volt az, aki végrehajtotta az MMA-val való fúziót, ha talán nem is jószántából, de mindenképpen fegyelmezetten. Az operatív irányító alelnök személye tehát kontinuitást jelent, ám az NKA irányító szerve, többek között a forrásokat a kollégiumok között felosztó Bizottság teljesen lecserélődik, ugyanis ennek a grémiumnak a harmadát már a Magyar Művészeti Akadémia adja, további harmadát a miniszter - saját hatáskörben, illetve az érintett szakmai szervezetek javaslata alapján - nevezi ki.

Az NKA-tól kapott információk alapján a Bizottság valószínűleg tél végére áll össze. Ezzel párhuzamosan alapjaiban változik meg az NKA kollégiumi struktúrája is, amit elvben 2016. január 1-ig kellett volna létrehozni. Ám az NKA honlapján ennek semmi nyoma, így ma még azt sem lehet tudni, pontosan milyen állandó szakmai kollégiumok lesznek. Hiszen ezeket majd – természetesen az MMA elnökének jóváhagyását követően – Balog

Zoltán, emberi erőforrás miniszter fogja rendeleti úton létrehívni. Annyi bizonyos, hogy „az irodalmi, a zenei, a képző- az ipar- és tervezőművészeti, valamint az építészeti, továbbá a fotó-, a film-az előadó-, a népművészeti tematikájú”, tehát a művészeti kollégiumok esetében a tagok egyharmadát az MMA fogja jelölni. További egyharmadot a miniszter saját hatáskörben nevez ki, és csak a maradék egyharmadot jelölhetik a szakmai szervezetek. Így tehát a jelenlegi hatalom, és annak kapcsolt része, az MMA a mecénás szervezet minden döntésében kétharmados fölényben lesz.

Változás az is, hogy a jövőben nem lesz folyóirat kollégium, hanem az egyes folyóiratok támogatásáról az illetékes szakmai kuratórium dönt, így például az irodalmi lapokról a Szépirodalmi, a Színháziakról a Színház- és Táncművészeti Kollégium. Épp a változások miatt nem írta ki tavaly a Folyóirat Kollégium mintegy negyven kiemelt művészeti lapot – köztük van az *Alföld*, *Filmvilág*, *Jelenkor*, *Balkon*, *Forrás*, *Kortárs*, 2000, *Muzsika*, *Színház*, *Új Művészet*, *Nagyvilág* és a *Tiszatáj* - érintő három éves pályázatokat, hiába kérte ezt Kollár Árpád a kollégium vezetője, és nyílt levélben számos lap főszerkesztője. Pedig a kiszámíthatóságot, tervezhetőséget jelentő három éves periódus a szakma egészének támogatásával találkozott.

Ám egy éves finanszírozási pályázatok sem jelentek meg, hanem a múlt évi maradvány pénzből átmeneti időre, január-februárra gyorsan kiírtak egy pályázatot, amit el is bíráltak decemberben, így az év elején még megjelenhetnek a patinás lapok. A tiltakozások hatására aztán december 22-én a szükséges éves összeg mintegy feléről, összesen 350 millió forrónál szóló pályázat is megjelent, ezzel a lapok nyár végéig kihúzzhatják, s ha minden jól megy, az ígéretek szerint tavasszal már kiírják az új kollégiumok az év hátralévő részére szóló pályázatokat. Egy a bökkenő, hogy a december 22-én kiírt pályázat beadási határideje február 4. Ennek az az oka, hogy addigra összeállnak az új kuratóriumok, amik majd elbírálják az egyes folyóiratok támogatását. Csakhogy, a bírálat, a szerződés-kötés, és az utalás is igénybe vesz legalább 3 hónapot, így csak májusban juthatnak hozzá a pénzükhöz a folyóiratok.

Az NKA döntéseinek nemcsak lassúsága, hanem szakmaiatlansága váltotta ki az utóbbi időben a legtöbb bírálatot. Ebben élen járt az *NKA Színház- és Táncművészeti Kollégiuma*. Nyáron például hat színházi altémában meghirdetett pályázatán ötben

nyert a *Pesti Magyar Színház* is, összesen 10 millió forint értékben. A december elsején kiírt, és 14-én elbírált meghívásos pályázaton további 8 milliót nyert a Pesti Magyar Színház az „Akadálymentesítés az előadó-művészet területein” című konferencia megrendezésre. A kollégium elnöke a Pesti Magyar Színház igazgatója, *Zalán János*. Ugyanezen a meghívásos pályázaton 40 millió forintot nyert a *Magyar Teátrumi Társaság* a színházművészet fiatalok közötti népszerűsítésére.

A kollégium tagja *Nagy Viktor*, a Magyar Teátrumi Társaság alelnöke, és *Szabó László*, a Magyar Teátrumi Társaság titkára. Ugyancsak 40 milliót kaphat *Vidnyánszky Attila* egykori műhelye, a Csonkai Színház „a vidéki operajátszás művészi színvonalának emelésre, és társadalmi megbecsülésnek növelésre”. A *Magyar Madagaszkári Emléktársaság*, melynek társelnöke *Szócs Géza*, 12,6 milliót kapott „A Benyovszky munkacímű új musical bemutatásának előkészítésére”. Ezenkívül a Magyar Nemzeti Táncegyüttes kapott 3,5 millió forintot „az 1956-os forradalom 60. évfordulója tiszteletére tervezett új produkciója létrehozása” és ugyanennyivel erdélyi turnéjukat is megtámogatja

az a kuratórium, melynek *Zsuráfszky Zoltán*, az együttes művészeti vezetője is tagja. 5 milliót kapott a *Zsolnay Örökségkezelő Nonprofit Kft.* „Kőszínházak és színházi társulatok előadásainak bemutatása a pécsi Zsolnay Színházban” című projektre, a kollégium tagja *Vincze Balázs*, a *Pécsi Balett* igazgatója, aki tavaly a pécsi Zsolnay Örökségkezelő Nonprofit Kft. ügyvezetői posztját is megkapta. 10 milliót kapott a *Pécsi Nemzeti Színház* a *X. Pécsi Nemzetközi Táncfalalkozó* megvalósítására.

Egyedi pályázaton nyert 1,5 millió forint *Bozsik Yvette Társulata*, az együttes névadója tagja a kollégiumnak. Az egyébként sem szűkölködő *Nemzeti Színháznak* is jutott pénz, 5,5 milliót ért meg színművészeti képzés fejlesztésére beadott pályázatuk, és 1 milliót költhetnek középiskolásoknak szánt vetélkedőre

/Forrás: <http://nepszava.hu/cikk/1081651-mar-reg-elesett-az-nka/>

(F. Iné)

E számunk megjelenését önkéntes munkájával segítette:

Berke Barnabásné
Burmeister Erzsébet
Fonyó Istvánné
Görögh Edit
Hegyközi Ilona
Kőpataki Krisztina
Lendvay Miklós
Pomogáts Béla
Racsko Réka

Nyitott Napok

MEGHÍVÓ

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Könyvtár- és Információtudományi Intézete (ELTE BTK KITI)
a 2015/2016. tanév tavaszi félévétől kezdődően újraindítja
a *Nyitott Napok* előadásorozatot.

A Nyitott Napokat az ELTE BTK KITI Könyvtártudományi Tanszékének egykori vezetője, Voít Krisztina alapította 1995 októberében, aki a következőkben fogalmazta meg a nyilvános előadásfolyam küldetését: „A sorozat célja kettős: egyfelől az egyetemi hallgatóság számára szeretnénk olyan szakmai ismereteket nyújtani, amelyek kiegészítik és tovább bővítik a tanteremben szereplő stúdiumok adatait, másfelől a könyvtáros szakma számára felkínálni [...] tájékoztatói lehetőségeket.” Hosszú szünet után ennek szellemében indul újra a Nyitott Napok.

A rendezvény helyszíne

az ELTE BTK KITI tanterme (1088 Budapest, Múzeum krt. 6–8., mfszt. 6.)

A rendezvény időpontja

a szorgalmi időszak minden hónapjának egy-egy szerda délutánja, mindig 17:00 órai kezdettel

A 2015/2016. tanév tavaszi szemeszterének programja

Február 24.

Kiszl Péter intézetigazgató *köszöntője*

Megemlékezés Voít Krisztináról

Barátné Hajdu Ágnes és Kiszl Péter (ELTE BTK KITI), Poprády Géza (OSZK)

A könyvtáros és orvostudós Semmelweis

Gazda István (Magyar Tudománytörténeti Intézet)

Március 9.

A zágoni parókia könyvtára

S. Sárdi Margit (ELTE BTK Régi Magyar Irodalom Tanszék)

Április 20.

„Papyrusz-stílus” a középkori könyvfestészetben. Egy családregény hagyományozódás-történeti konzekvenciái
Boreczky Anna (MTA-OSZK Res Libraria Hungariae Kutatócsoport)

Május 11.

Egy kevésbé ismert közép-európai Habsburg-kódexsorozat magyarországi vonatkozásai.

A Szent Korona legkorábbi ábrázolásai a 16. században

Pálffy Géza (MTA BTK Történettudományi Intézet)

A kb. 50–60 perces, nyilvános előadások végén lehetőség nyílik kérdésekre, vitára.

A részvételhez előzetes regisztráció szükséges: <http://lis.elte.hu/reg>

A rendezvény honlapja: <http://lis.elte.hu/nyitottnapok>

